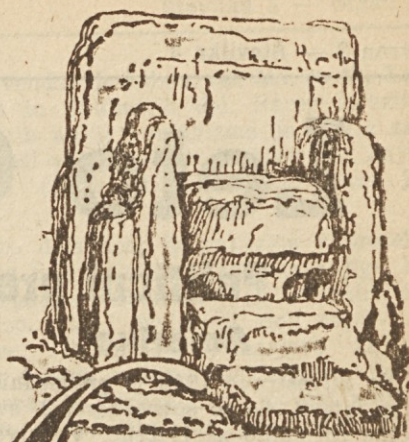

Novoska

Izdaja:

BRITANSKA OBVEŠČEVALNA SLUŽBA

Cena:

Za naročnike:

v tuzemstvu mesečno 1.— šiling,
v inozemstvu mesečno 4.— šilinge.
Posamezna številka 30 grošev.

kronika

Leto IV.

Celovec, 16. januarja 1948

Številka 3

Kakšen je mednarodni položaj

Predsednik sveta za zaupno upravo Združenih narodov Francis B. Sayre je poudaril nujnost, da združene države gredo nasproti trdi resničnosti v mednarodnem položaju. Istočasno pa je omenil, da je še iskrica upanja, da je v sedanjih težavah mogoče doseči mirno rešitev.

Sayre, ki je bil na drugem zasedanju glavne skupščine Združenih narodov tudi član ameriške delegacije, je obširno razpravljal o ideološki razliki, ki obstaja med Sovjetsko zvezo in ostalim svetom, pripomnil pa je tudi, da obstoje nekateri faktorji, ki vodijo do upanja, da se bodo zgladila sedanja nasprotstva.

Sayre je med drugim dejal: „Pripravljajo globoko svetovno revolucijo. Razdeljeni in sestradani zahtevajo enakost s srečnejšimi na gospodarskem, vzgojnem in socialnem področju. Preudarne osebe se zavedajo upravičenosti teh zahtev.“

Atomska bomba glavna nevarnost

Sayre je zatem preučil razne izglede, ki jih nudi sedanji položaj. Najprej se je dotaknil nevarnosti. Izjavil je: »Glavna nevarnost je tista, ki smo jo ustvarili mi sami — to je atomska bomba. S to iznajdbo bi bilo mogoče zahodno civilizacijo izbrisati z zemlje. Edino le čuvar mednarodnega značaja bi mogel preprečiti takšno nesrečo. Doslej pa so ugovori Sovjetov k predlogom, ki so jih stavile ostale velesile za mednarodno nadzorstvo, onemogočili takšnega čuvarja.

Drugi vir nevarnosti predstavlja trdovratno odklanjanje Sovjetske zveze, da bi sodelovala z drugimi državami pri poizkusu zgraditi nov svet, ki bi temeljil na zakonitosti in na poedinski svobodi.«

Najmočnejše države sveta hočejo mir

»Po drugi strani — je nadaljeval svoj govor Sayre — pa je treba naštetati nekatere ugodne činitelje: Pred vsem se zdi zdaj že jasno, da Sovjetska zveza kljub vsem svojim besedam in vsem izzivalnim dejanjem ni pripravljena za napoved vojne kakšni drugi velesili. Sovjetska zveza dobro ve, da ni pripravljena. Do tistega trenutka,

ko bo ona pripravljena, je še vedno možnost, da se najde pot sporazuma.

Razen tega so najmočnejše države sveta, če izvzamemo Sovjetsko zvezo, odločno naklonjene miru.

K temu pride še dejstvo, da vodijo Združene države zdaj politiko, ki je odločno mednarodna. Američani se končno zavedajo dejstva, da so bistveni del enotnosti sveta.

Končno pa obstoji še mednarodni organizem za obravnavanje mednarodnih vprašanj, ki je najboljši, kar jih je doslej bilo.«

Sayre je nadaljeval svoj govor in izjavil: »Zelo važno je tudi dejstvo, da išče zdaj velika večina držav sveta pošteno, kako bi našla rešitev tem svetovnim vprašanjem ne z orožjem, temveč z razumnostjo, ki temelji na pravičnosti.«

Glede bodočnosti je Sayre izjavil, da bodo dandanašnji neredi in tragedije »mogle postati en del poteka napredka«, če bodo Združene države zagrabile dejanskost s pogumom in poštenostjo.

Ameriški narod ne sovraži ruskega

Glede naraščajoče razdelitve med Sovjetsko zvezo in ostalim svetom je Sayre dejal: »Ameriški narod nima ničesar proti ruskega narodu. Večino ruskega naroda tvori delovno ljudstvo, ki je vztrajno in potrpežljivo. Toda mi Američani ne moremo biti sporazumni s sedanjo sovjetsko politiko, katera razširja svojo delavnost čez meje Sovjetske zveze, ter z ukazi, ki jih daje Sovjetska zveza sovjetskim zastopnikom, ki so v inozemstvu.«

Marshallov predlog - propast sovjetskih načrtov

Glede evropske obnove je Sayre poudaril očitnost potrebe po takojšnji akciji, ter je izjavil: »Marshallov načrt pomeni neskončno več kakor le podpore. Evropski obnovitveni program predstavlja najbolj konstruktivno in politični najbolj spretno potezo, ki jo je Amerika mogla napraviti v interesu svetovnega miru. Sovjetska zveza se tega dobro zaveda. Obnova Evrope pomeni propast sovjetskih načrtov za nadvlado sveta.«

Sestanek male skupščine ZN

5. januarja je bil prvi sestanek male skupščine Združenih narodov. Glavni tajnik Lie in ameriški delegat Austin sta naglasila, da je njeno delo zelo koristno, ker lajša glavni skupščini reševanje mednarodnih političnih problemov. Za predsednika je bil izvoljen mehiški delegat dr. Lousi Padilla Hervo, za podpredsednika pa Belgijec Fernand Van Cangenove. Na zasedanju so bila prazna mesta Sovjetske zveze ter njenih petih satelitov, to je Ukrajine, Bele Rusije, Poljske, Češkoslovaške in Jugoslavije.

Na seji je govoril tudi ameriški delegat Austin, ki je rekel: »Zelo važno je, da bo glavna zbornica dobila zamotane zadeve že v primerni obliki, da jih bo mogla hitreje

reševati. Treba je zbrati dejstva, po možnosti rešiti sporna vprašanja, izločiti ne-bistvene stvari ter uporabiti razne poizvedbe. V znatni meri opravljajo te funkcije gospodarski in socialni svet ter njegove komisijske in podkomisijske, svet za zaupno upravo in drugi organi Združenih narodov, vsak v svojem področju.

Vendar pa je očitno dejstvo, da glede mednarodnega sodelovanja na političnem področju in na področju vzdrževanja prijateljskih odnosov med narodi — kar je najzapletenejše delovno področje glavne skupščine — ni bilo redno ustanovljenega telesa, ki bi pomagalo glavni skupščini, ki naj zamaši to vrzel in na tem področju pomaga. Ta sklep je sprejela velika večina glavne skupščine, ker je smatrala, da je očitno potreben. Mala skupščina je bila ustanovljena kot podrejen organ. Njen edini namen je pomagati glavni skupščini. Zato mala skupščina nima opravka z raznimi priporočili za države članice. Njen namen je strogo omejen. Mala skupščina je po svoji naravi eksperiment. Če se bo obnesel, ga lahko prihodnja glavna skupščina podaljša. Pričakujemo lahko, da bo iz letošnjih izkušenj mala skupščina postala trajna organizacija.

Združene države niso bile in niso mnenja, da naj bi se mala skupščina vmešavala v predprave Varnostnega sveta. Upamo, da bo mala skupščina s svojim delom pokazala svoj pravi namen državam, ki zaradi tega danes niso prisotne. Upamo, da se nam bodo te države kmalu pridružile.

Članice Združenih narodov, ki delajo v duhu Listine, naj se ne bojijo delovanja male skupščine.

Glavni predmet dnevnega reda male skupščine je zdaj vprašanje veta v Varnostnem svetu. Glavna skupščina je 21. novembra sklenila, naj mala skupščina preuči to vprašanje in naj se posvetuje s tozadevno ustanovljenim odborom Varnostnega sveta. Nato bo mala skupščina izdelala poročilo za redno zasedanje glavne skupščine. Austin je predložil, naj bi članice male skupščine vložile svoje predloge do 15. marca. Zastopnik Novega Zelanda je zahteval takojšnjo razpravo o vprašanju veta. (USIS-AIS).

Komunizem

Komunisti imajo samo en cilj, to je oblast. Po njihovem mišljenju je upravičeno in dovoljeno vsako sredstvo za doseg tega cilja. S kakšno silo se prav za prav igrajo ti vihravi ljudje?

Preteklo je skoro točno sto let od objave »komunističnega manifesta«, ki pomeni rojstvo komunizma. Od takrat je ta vera doživela veliko spremembe. Marxov nauk je bil bistveno doktrinaren, učenjaški. Dolgo časa po Marxovi smrti so marxisti delovali in se izživljali v podtalnih gibanjih, ne da bi poznali stvarnosti političnega življenja in so zato zapravljali čas z debatiranjem o dogmatičnih potankostih komunizma. Trockyjeva knjiga »Stalin« nam nudi polno dokazov, da so politični desperadi lahko tudi politični pedanti. Do spremembe je prišlo šele takrat, ko je prišel Lenin na oblast. Ta naslednik Romanovičev je bil realist in je položil temelje sedanjemu boljševiškem sistemu s številnimi improvizacijami, ki jih je narokoval popolni polom po končani ruski vojni in revoluciji. Sedanji sistem programatičnega absolutizma, ki je bil nato zgrajen na Leninovih temeljih, je Stalinovo delo. Stalin je bil tisti, ki je stlačil vse državno življenje v strog od zgoraj vsiljen kalup. Stalin je bil tisti, ki je postal vil ta absolutizem v službo ustvarjanja kapitala z metodami, ki so mnogo bolj brezobzirne, kakor bi jih bil mogel celo Marx sam očitati kapitalizmu. Naši komunisti naj razmišljajo o teh stvareh. Neizogibni razvoj ruskega marksizma je moral dovesti do tega, da se je marksizem sprevrgel v stalinizem. Kakršno koli obliko komunizma upajo komunisti uvesti pri nas, se bo morala nujno in naglo spreminiti v sistem, ki zdaj vlada v Sovjetski zvezi. Pa tudi drugi se morajo zavedati te nevarnosti in ne smejo iti mimo nauka, katerega jim dajejo ti dogodki. Komunizem v Avstriji more pomeniti samo en sistem: nasilno kasarniranje, stranko, ki je nad vsakim zakonom in izven vsakega zakona, degradacijo navadnega človeka in brezupno ter neuspešno vodenje države, do česar mora priti, kadar postane politično kritiziranje zločin. Demokracija mora biti budno na straži pred takšnim strašnim mrkom. (»Yorkshire Post«-LPS).

Drobne novice

V Londonu so pričeli trgovinske pogovore med Veliko Britanijo in Italijo. Po poročilih londonskega radia bo poizkusila britanska delegacija izzvati razvoj britanskih izvozov v Italijo.

Iz Dublina poročajo, da je irski predsednik O'Kelly razpustil po nasvetu ministerskega predsednika de Valera parlament in razpisal splošne volitve, ki bodo 4. februarja. Novoimenovani parlament se bo sestel 18. februarja. Za 149 parlamentarnih sedežev so stavili 400 kandidatov.

Grško zunanje ministerstvo je sporočilo, da je Bolgarija odločno odklonila sprejem diplomatskih odnosov, katere ji je predlagala grška vlada s posredovanjem Velike Britanije.

Češkoslovaška je prevzela v soboto uradno zadnji odsek mostišča na južnem bregu Donave, katerega ji je morala odstopiti Madžarska. Pogodbo glede tega popravka meje, ki obsega tri vasi, so podpisali prejšnji mesec.

V Londonu se je pričela v soboto mednarodna konferenca socialističnih strank. Socialisti iz Češkoslovaške, Madžarske in Poljske so protestirali proti soudeležbi nemške socialdemokratske stranke pod vodstvom dr. Schuhmacherja.

Pogumne besede iz Prage

List »New York Times« priobčuje članek pod naslovom »Pogumne besede iz Prage«, v katerem hvali pogum češkoslovaškega ministra za zunanjo trgovino Huberta Ripka, ki je nedavno pohvalil ameriški program za obnovo Evrope, ki ga je označil kot koristnega za gospodarstvo kontinenta.

Članek povdarja, da dokazuje Ripkov govor odpor, katerega so sposobni Češkoslovci proti vplivom komunistične politike in piše med drugim: »Čehoslovaki nikač niso zadovoljni z Molotovljevim načrtom, ki jih veže na Sovjetsko zvezo; češkoslovaški liberalci kažejo globoko nejevoljo zaradi komunističnih naporov, ki gredo za obrezuspešenjem programa evropske obnove. Spominja se še, da je Češkoslovaška ob objavi programa evropske obnove prijavila svoj pristanek k temu programu in to prijavo preklicala šele potem, ko so ministrskega predsednika Gottwalda in zunanjega ministra Masaryka poklicali v Moskvo in ju tam po običajni sovjetski metodi »prepričali«. Takoj nato so pričeli s pogajanjem za trgovinski sporazum, po katerem bi Sovjetska zveza dobavljala Češkoslovaški pšenico, druge žitarice, bombaž, gnojila in surovine v zameno za industrijske proizvode.

S tem izvozom pa bi Češkoslovaška ne mogla doseči več kot 15 do 18% svojega

normalnega izvoza; slični sporazumi s Poljsko, Jugoslavijo, Bolgarijo pa bi celokupen izvoz ne mogli spraviti na več kot na 30 do 35% normalne količine izvoza.

Očitno je tedaj, da so najvažnejši trgovinski odnosi Češkoslovaške odnosi z Zahodom ter bi promet z Zahodom mogel postati še važnejši, če bi Češkoslovaška dobila dolarska posojila in če bi ameriške tarife bile za češkoslovaške proizvode bolj ugodne.

V vojaškem pogledu je Češkoslovaška od vseh strani stisnjena od Sovjetske zveze. Če bi stvar ne bila taka, bi češkoslovaški komunisti ne bili tako predrzni ter bi se Češkoslovaška bolj očitno nagibala k taki obliki socializma, kot jo je nedavno zagovarjal minister Attlee. Vendar sovjetski vojaški pritisk ne more zadušiti pri Čehih njihovega čuta za neodvisnost niti ne more spreminiti gospodarskih zakonov.

Ripka se je s svojo izjavo, v kateri odobrava temeljna načela politike zunanjega ministra Marshalla, ki gre v prid napredka cele Evrope, pokazal pogumnega in poštenega.

Mogoče bo on moral nositi posledice svoje smelosti, vendar zato ne bo to, kar je rekel, nič manj resnično in milijoni Evropejcev bodo iz njegovih besed črpali pogum.

Leto Gospodovo 1947

Politični pregled preteklega leta (Nadaljevanje in konec)

Amerika

Na Silvestrovo 1946 je predsednik Truman izjavil, da so sovražnosti 2. svetovne vojne formalno zaključene. Vodstvo ameriške zunanje politike je v začetku januarja prevzel od Byrnesa general Marshall. V ameriških predstavnih zbornicah mora računati Truman z republikansko večino, kar pa ne predstavlja posebnih zunanjepolitičnih težav, ker obe stranki podpirata vladino zunanjo politiko. Nezadovoljnej Wallace je najavil ustanovitev tretje, t. j. liberalne stranke. Predsednik Truman je dosegel sprejetje velikopotezne pomoči Turčiji ter Grčiji kot tudi prehodno pomoč Evropi, dokler ne stopi v veljavo Marshallov načrt. Predsednikov veto ni mogel preprečiti sprejetja zakona o delu, ki je omejil pravice strokovnih organizacij. To je dvignilo njegov ugled pri delavcih, ki z zakonom niso zadovoljni (številne stavke). Popoln uspeh je dosegel v povezavi z Kanado ter podpisom medameriškega obrambnega pakta ter ustanovitvijo medameriškega gospodarskega ter socialnega sveta (na medameriški konferenci v Rio de Janeiro). Komunistom je s tem delo oteženo. Komunistična vstaja v Paragvaju ni uspela, razne špijske zgodbe so vodile do prepovedi komunistične stranke v Kanadi (nastopila pod imenom Kanadske delayske stranke). V Braziliji je vrhovno sodišče prepovedalo Komunistično stranko in vse delavske organizacije, ki jih delovno ministrstvo ni priznalo. Chile so pretrgale diplomatske odnose z Jugoslavijo, CSR in SSSR, Brazilija s SSSR. 5. junija je zunanji minister Marshall razvil svoj načrt za ameriško pomoč Evropi, da se postavi na lastne noge. Kot pogoj je stavila Amerika, da najdejo evropske države skupno rešitev. Marshall je izrecno omenil organizacijo Evrope po zgledu Zedinjenih držav. Predsednik Truman se je zavzel za velikopotezen sprejem preseljenih oseb v USA ter za uvedbo splošne vojaške obveznosti. Vojni minister je isto ponovil z utemeljitvijo, da vojaška slabost izziva napade. Zamenjava poslanec med Pijem XII. in predsednikom Trumanom je poudarila, da je možno svetovni mir zagotoviti samo na pravih temeljih in ob pozitivni vseh duhovnih sil. Generala Eisenhowerja je nasledil general Bradley.

Evropa

Tudi Evropa je doživela letos tesnejše vezanje med državami. Zlasti tesno se se povezale med seboj države vzhodno od črte Stettin—Trst med seboj s Sovjetsko zvezo. Pogodbe o kulturnem sodelovanju, o trgovinski zamenjavi, o medsebojni pomoči ter vojaški pakti so sledili drug za drugim. Posebno aktivno je nastopala Jugoslavija kot organizatorica Jugovzhoda. Na Zapadu so tesneje gospodarsko povezane Belgija, Nizozemska in Luksemburška (Beneluks), Anglija in Francija sta sklenili obrambno zvezo proti morebitnemu napadu Nemčije, Angleži in Amerikanci so strnili svoji coni Nemčije (Bi-cona), čemur se bo verjetno pridružila še Francija, ki si je že gospodarsko ter carinsko priključila Posarje.

Letošnje leto so doživeli komunistične stranke v zapadni Evropi precejšnje poraze. V Italiji je Saragat dosegel cepitev v socialistični stranki, ker je bil proti sodelovanju s komunisti, maja pa so bili vrženi komunisti iz vlade. Spaakova vlada (v marcu) pomeni konec levičarske koalicije v Belgiji; v začetku maja so bili komunisti vrženi iz francoske vlade. V Avstriji je edini komunistični minister odstopil ob reformi valute. Na Vzhodu je bil proces seveda obraten: V Rumuniji je prišlo do združitve socialistov in komunistov.

Kjer koli so bile volitve lani svobodne, se je povsod očitno izkazala desničarska večina, ki je nekaj več kot navadni pojav. Seveda se more ta večina uveljaviti le na Zapadu, ker na Vzhodu znajo vladati tudi manjšine. Posebno očitne so bile občinske volitve v Franciji, kjer je prvič nastopil de Gaulle, v Angliji, pa tudi v Italiji, kjer so demokratični kristjani sami dobili več glasov kot vsa levica skupaj. Pri volitvah v Vrhovni Sovjet je znašala volilna udeležba 99,55%, vsi kandidati so zmagali z nad 99%, maršal Stalin seveda s 100%.

Evropo so poleg ostalih nadlog pretresale zlasti prehranske težave, ki so vodile do nemirov zlasti v Porurju, do manjših demonstracij pa je prišlo tudi na Dunaju. Leto 1947 je prineslo tudi celo vrsto obsodb resničnih ali pa tudi samo dozdvenih sodelavcev s silami osi, od katerih je

imela zlasti obsodba Tise hude odmeve med Slovaki. Bilo je tudi več mednarodnih konferenc (časnikarska v Pragi, socialistična v Budimpešti za Podonavje, ter mednarodni socialistični kongres, mednarodna konferenca za energijo, konferenca medparlamentarne zveze — namen: izdelati načrt za organizacijo Združenih držav Evrope; prvi odbor se je osnoval v Angliji pod predsedstvom Churchilla — carinska pogodba v Ženevi s 32 podpisnicami, ki naj vodi do postopnega znižanja carin, itd.), nadalje več sprememb v vladarskih družinah. Franco je uspel s predlogom o uvedbi monarhije v Španiji, vendar šele po njegovi smrti in po njegovem imenovanju, Švicarji so odbili predlog za uvedbo načrtnega gospodarstva, v februarju v Parizu podpisane pogodbe s satelitskimi državami osi so stopile 15. septembra v veljavo, nakar so angleške ter ameriške čete zapustile Italijo, ki je prevzela državno upravo v lastne roke. Sovjetska zveza je spremenila ustavo v toliko, da smejo posamezne zvezne države imeti lastna diplomatska zastopstva, na podlagi česar je izposlovala zase še dva glasova pri ZN (Ukrajina in Bela Rusija). Odpravila je tudi smrtno kazen.

Marshallov načrt je Evropa hvaležno sprejela ter kljub odklonilnemu stališču Sovjetske zveze in njenih kimavcev sestavila načrt o izvedbi te pomoči, ki jo bo zaenkrat deležno 16. držav. Potrebe Evrope za 4 leta, ko naj bi dosegla normalno stanje, so preračunane na 22.440.000.000 dolarjev. Obnovitev Kominforme je položaje desničarsko usmerjenih krogov še

bolj utrdila, enako tudi sistematično onemogočanje obnove z neprestanimi stavkami. Tudi preprosti ljudje bolj in bolj uvidevajo, da se Evropa pomanjkanja ne bo otresla, če ne bo nihče delal. Anglija je uvedla splošno vojaško dolžnost, petdnevni delavnik v rudnikih (protestne stavke), sklenila pogodbo s USA o izenačenju orožja ter o skupnih poskusih za nova orožja, uvedla kot tudi druge države, zlasti Francija, precej ostre mere za rešitev gospodarske krize ter podpisala blejski sporazum o izročitvi vojnih zločincev. Prizadevanja obnoviti prijateljski pakt s Sovjetsko zvezo niso uspela, enako ne trgovinska pogajanja. Poroka prestolonaslednice Elizabete je ponovno oživila tvorno idejo britanskega imperija, ki ima svojo vidno vez v kraljevski družini.

Avstrija

Temeljni toni avstrijskega življenja v letu 1947 so bili: državna pogodba, težave s prehrano, kurjavo ter tokom, negotovost življenja (ugrabitve) ter prava (obsodbe vojaških sodišč, odstranitev policijskih komisarjev, itd.), vrnitev znatnega števila vojnih ujetnikov ter vprašanje valute.

Državne pogodbe še ni. V redkih paragrafi, na katere so se zedinili, je ugotovljena skrivda Avstrije na vojni. Vprašanje oцепitve s Slovenci naseljenega ozemlja še ni dokončno rešeno. Pač pa je bila Avstrija sprejeta v več mednarodnih organizacij, med drugimi tudi v UNESCO in Mednarodni urad dela. Avstrijski škofje so sklenili na cerkvenih posestvih naseliti 10

Po zemeljski obli

JUGOSLAVIJA

Jugoslovanski parlament je izdal nov zakon, o odnosu otrok do staršev. Jugoslovanski otroci so s tem pridobili važne nove pravice.

Novi zakon obsoja to, kar opisuje kot »predvojno patriarhalno pojmovanje družinskega življenja«. Odslej bosta oče in mati imela enake pravice in dolžnosti do otrok in podrejenost matere je odpravljena.

Zakon torej jamči enake pravice vsem otrokom, rojenim bodisi v zakonu ali izven njega.

Novi jugoslovanski zakon, ki v splošnem zelo nalikuje sličnemu zakonu v Sovjetski zvezi, se vendar od njega razlikuje v enem, važnem pogledu: dovoljuje ugotovitev očetovstva sodnim putem.

Svetovna banka je naznanila, da je od Jugoslavije dobila prošnjo za posojilo 500 milijonov dolarjev. Prošnjo je predložil potom pisma jugoslovanski veleposlanik v Združenih državah Sava Kosanović.

Svetovna banka je potrdila prejem in sporočila Jugoslaviji, kateri podatki so potrebni, da bodo prošnjo zeli v poštev.

Predno da banka posojilo, preuči narodno gospodarske pogoje države prosilke, po podelitvi posojila pa banka s svojimi opazovalci nadzoruje uporabo posojila.

KITAJSKA

Nankingska diplomacija je doživela neuspeh pri prizadevanju za izravnavo nasprotstev med Mosko in ostalimi zavezniki glede mirovne konference za japonsko mirovno pogodbo. Britanija, Commonwealth in Združene države so ves čas mnenja, da morajo takoj v začetku sodelovati na konferenci o japonski mirovni pogodbi vse neposredno prizadete države. Sovjetska zveza pa zastopa mnenja, da morajo pripraviti mirovno pogodbo na svetu zunanjih ministrov Združenih držav, Britanije, Kitajske in Sovjetske zveze. Ker je nankingska vlada odvisna od ameriške pomoči, je bilo pričakovati, da bo podpirala stališče zahodnih velesil, toda kitajska diplomacija se je odločila za drugačno pot. Nanking je očividno upal, da bo mogel s tradicionalno kitajsko tehniko izigravanja velesil povečati svoj ugled. Upal je tudi, da bo z naklonjenostjo do Sovjetske zveze dosegel, da bo Moskva v manjši meri podpirala kitajske komuniste, ker pa ni upati.

Na Kitajskem se bo dalo malo storiti, dokler se bo nadaljevala državljanska vojna. Kakor povsod, je tudi na Kitajskem nevarnost razcepa v komunistične in protikomunistične sile. Kitajski komunizem ima posebno obliko. Nekateri prijatelji Kitajske v Združenih državah in Britaniji so z naklonjenostjo gledali na gospodarski program kitajskih komunistov. Tudi na Kitajskem so se komunisti med ljudstvom precej uveljavili. Veliko vprašanje pa je, ali kitaj-

tisoč kmetov, zahtevali so odpravo nemških postav o zakonu ter uvedbo fakultativne civilne poroke. Na drugi konferenci so povabili vernike k sodelovanju pri velikih spokornih pobožnostih. Zedinjene države so glavna opora, ki omogoča Avstriji življenje: vrnilo so zlato Narodne banke, plačali dosedanje zasedbene stroške ter se obvezali, da bodo od sredine leta naprej plačevali stroške zasedbe v dolarjih; okrog 60% avstrijske dodelitve v živilih izhaja iz ameriških rok — iz odobrene pomoči Avstriji. Anglija je 16. septembra objavila formalni zaključek sovražnosti z Avstrijo. Konec leta je prinesel novo valutno reformo, ki je marsikoga občutno prizadela. Sprva so odgovorni činiteљи glasove o reformi zanikali, češ da bo sledila šele umiku zasedbenih čet. Cene v trgovinah so se kljub nasprotnemu zatrjevanju dvignile, na črni borzi pa tudi niso padle sorazmerno odtegnitvi denarja.

Novo leto 1948

Ta bežni in nepopolni pregled dogodkov v letu 1947 nam ne dovoljuje nikakih zanesljivih napovedi za prihodnje leto. Pričakovati je preje novih zapletov kot razpletov, vendar tudi pospešeno ozdravljenje razmer ni izključeno, če bodo ljudje sedanja stisko vzeli kot sicer vsiljeno, pa vendar dobrodošlo spraševanje vesti, se odpovedali vsemu, kar je slabo ter utrjevali rast dobrega. Kar koli pa nam novo leto prinese, vernega človeka ne more vreči iz tira. Tudi lasje na naši glavi so preštetni in niti vrabci ne padejo s strehe brez Očetove volje. Zato ne bodimo malodušni! Čeprav se zavedamo resnosti položaja ter vseh nevarnosti, vemo tudi, da se človeštvo lahko reši brez ponovnega prelivanja krvi iz te velike krize, če bo le hotelo razumeti božjo zapoved: ljubi svojega Boga iz vsega svojega srca, svojega bližnjega pa kot samega sebe.

nudijo precej upanja. Vzemimo samo primer sodelovanja med republikanskim kongresom in demokratskim predsednikom, ki se je dobro izkazalo. To se vidi zlasti na zamotanem zunanjepolitičnem področju. Duh, ki je dovedel do teh pridobitev, mora vladati tudi v bodočih mesecih. Daljnovidni čut odgovornosti, ki ga je pokazala velika večina političnih voditeljev obeh strank v preteklosti, nam je jamstvo, da ameriška politika ne bo zašla na mrtvo točko, ko se bo vršila borba med kandidati in ko se bo odločala usoda ostalega sveta.

ROMUNIJA

Romunski ministerski predsednik Groza in prezidij romunske republike sta imenovala predsednika društva za sovjetsko romunsko prijateljstvo Konstantina Parhou na za predsednika prezidija romunske republike, ki ga sestavlja pet članov in je bil izvoljen po odhodu kralja Mihaela. Parhou dobil funkcije državnega šefa. Prezidij pa dobil pravice, ki jih je imel do sedaj kralj Mihael. 20. januarja bodo predložili dekret o imenovanju romunskemu parlamentu v dokončno odobritev.

Po novih določbah bo imel »visoki prezidij« pod vodstvom Parhouna pravico sklicati parlament na željo vlade, podpisovati zakone in jih objavljati, pomilostiti obsojence, imenovati in odpustiti na predlog vlade člane vlade, imenovati višje uradnike, povišati vojaške poveljnike in podeljevati odlikovanja, imenovati na predlog zunanjega ministerstva diplomatske zastopnike in sprejemati inozemske diplomate. »Visoki prezidij« pa ni dobil pravice razpustiti parlament, katero je imel kralj Mihael.

Nova romunska državna zastava bo imela sedaj sledeče barve: modro-rumenoredečo v navpičnih trakvih. V rumenem polju bo nov grb, ki predstavlja traktor in tri dimnike na polju, ko vzhaja sonce. Okrog grba je napis RPR (Romunska ljudska republika).

PALESTINA

Novo leto se je v Palestini pričelo slabo. V tej deželi se dogajajo takšne stvari, da bi presunile svetovno javno mnenje, če se ljudje ne bi že navadili v teh zadnjih letih na vesti o stalnih nasiljih. Upajmo, da bo vest o pokoljih, ki so se že začeli, pripravila Združene narode, da je politika, ki jo zdaj vodijo, blazna. Kakor smo že poudarili takrat, ko je glavna skupščina Združenih narodov uglasovala v korist razdelitve Palestine, takrat niso mislili na določitev, s kakšnimi sredstvi naj bi se izvedel tozadevni načrt. Velika Britanija je protestirala ter je posvarila proti neizogibnim posledicam, toda je niso poslušali. Zdaj pa se je vlada Palestine znašla pred strah zbujajočim položajem.

Arabi se pripravljajo na oborožen upor proti načrtu Združenih narodov, židje pa podvojujejo svoje napore za tajno pošiljanje emigrantov v Palestino ter svoje napore, da si prisrke orožje.

TRST

včeraj in danes

Trst se mora zahvaliti za svoj dvig iz navadnega ribiškega mesta na stopnjo enega najvažnejših sredozemskih pristanišč dejstvu, da je politično pripadal svojemu zaledju, in to prav v dobi odločilnih desetletij 19. stoletja, ko sta evropsko gospodarstvo in svetovna trgovina beležila svoj najhitrejši napredek. Mesto kot tako nima namreč nobenega neposrednega zaledja. Trst ni središče bogate pokrajine, ne leži ob izlivu važne reke. Razprostira se ob vznožju siromašnega Krasa, za katerim leže v neposredni bližini slovenske pokrajine, katere pa po svoji gospodarski razvitosti takemu pristanišču v preteklosti niso mogle nuditi primerne dela, saj se je njihov resnični gospodarski razvoj v smeri industrializacije komaj začel z nastankom Jugoslavije.

TRST — AVSTRIJSKO PRISTANIŠČE

Pravo zaledje Trsta se je pričelo šele na drugi strani tega neposrednega zalednega pasu, njegovo središče sta bili Avstrija in Češka, najrazvitejši pokrajini bivše podonavske monarhije. Dovolj je, ako površno pogledamo statistike, pa vidimo, kako sta ti dve deželi tudi v razbitem obdobju med dvema svetovnima vojnama ohranili svoj vodilni položaj v tržaškem prometu ter tako dokazali svojo navezanost na naše pristanišče.

Zato je imel za podonavsko državno tvorbo, prvenstveno za njen zahodni alpsko-sudetski pas, Trst izrazit gospodarsko-politični pomen, medtem ko je bil za nas Slovence in Italijane v prvi vrsti prav za prav samo nacionalni problem. Čim so leta 1918 pričeli reševati teritorialna vprašanja na izključno nacionalni podlagi, niso mogle izostati kvarne gospodarske posledice.

TRST IZHODIŠČE PODONAVJA

Trst, ki je bil do leta 1918 avstro-ogrska vprašanje, katero je bilo rešeno na osnovi, da je avstrijska polovica favorizirala Trst, ogrska pa Reko, je z razbitjem te države postal skupni problem vsega Podonavja. Že leta 1918 in neposredno potem so se pojavili predlogi, ki so težili za tem, da bi iz Trsta napravili središče mednarodne trgovine in mednarodno tržišče finančnih kapitalov za jugo-vzhodno Evropo, da bi na ta način nadomestili vlogo, ki jo je pred letom 1914 igral Dunaj. Toda za izvršenje te naloge bi bila potrebna drugačna politična in carinsko-devizna organizacija, kakršno je bila kmalu za tem pripravljena nuditi Italija, katera je krenila v izrazito nacionalistično in avtarkično smer. Prilika je bila zamujena in italijanska država se je v kasnejših letih morala boriti z velikimi napori, da je temu svojemu pristanišču našla dovolj zaposlitve. Čeprav se je Trst leta 1938 precej približal prometu 1913, je bil vendarle ta pro-

met veliko bolj tranzitnega značaja in Trst ni bil več ono tako važno gospodarsko središče kot prej.

SVOBODNI TRST

Izbruhnila je druga svetovna vojna in proglašena so bila načela, katera so dala slutiti boljše rešitve, kakršne nam je prinesel enostranski postopek leta 1918. Tudi Trst je dobil novo politično obliko, katera mnogo bolj odgovarja njegovim širšim gospodarskim vlogi. Medtem ko je bil do tedaj samo gospodarsko mednarodno pomemben ter je bil vedno nacionalno vezan na enotno državno tvorbo, je sedaj njegova mednarodna važna funkcija dobila svoje potrdilo tudi v novi mednarodni politični ureditvi njegovega ozemlja. S tem so bili postavljeni politični temelji za uresničenje one prilike, katera je bila po prvi svetovni vojni zamujena. Politično neodvisni Trst bi postal gospodarsko središče vseh onih sedaj samostojnih držav, v katere se je njegovo prej politično enotno zaledje raz-

bilo. Vse te države bi imele v Trstu mednarodno priznano oporišče za svoja trgovinska brodovja.

Tržačani so z optimizmom zrlili v svojo bodočnost. Sledili sta prvi dve povojni leti, prvo polovico tretjega smo pravkar zaključili. Optimizem o gospodarskem razvoju našega mesta še vedno ni dobil svojega potrdila. Ista politika, ki je Trstu sicer dala primerno notranjo ureditev, doživlja v ostalih svojih problemih polom za polomom. Zdi se, da bo zmagovalna koalicijska druge svetovne vojne izpadla v luči zgodovine kot najbolj groteskna in tragična. V tej njeni tragiki bo tudi Trst, ki ima sicer v sedanji obliki vse potrebne pogoje za uspeh, doživel namesto procvita hiranje in umiranje.

Zato gledamo Tržačani s tako veliko zaskrbljenostjo na razvoj svetovne, posebno pa še evropske politične krize ter si želimo njene pozitivne, narodom našega zaledja primerne in ugodne rešitve. Od tega je odvisna možnost našega dela in naš vsakdanji kruh.

Slovenske založbe leta 1947

Že od nekdaj je bila slovenska knjiga glavni činitelj pri širjenju slovenske narodne kulture, pa tudi vseh drugih političnih, socialnih in gospodarskih doktrin, ki so strmele za tem, da si pridobimo čimveč pristašev. Naša tiskana beseda je bila med narodom vedno visoko cenjena in je še danes, posebno pri nas na Koroškem, kjer je pomanjkanje slovenskih knjig najbolj občutno.

Na Primorskem je knjižni trg neprimeren boljše založen s slovenskimi knjigami kot na Koroškem. Veliko knjig je bilo natisnjenih v Trstu samem, mnogo pa so jih pripeljali iz Jugoslavije. Tudi Gorica pri tem delu ni zaostala. Njena Mohorjeva družba je ponovno stopila v središče kulturnega življenja.

Največ živahnosti je pokazal knjižni trg vsekakor v Sloveniji. Veliko število založb, organizacij in družb je prispevalo k lanskemu književnemu delu. Po poročilu »Slovenskega poročevalca«, so delovale v preteklem letu v Sloveniji predvsem: Državna založba Slovenije, Slovenski književni zavod, Cankarjeva založba, Mladinska knjiga, Mohorjeva družba in druge. V svoji oceni književnega trga pravi list med drugim:

»Če pregledujemo delo naših založb po načrtnosti njihovega dela v preteklem letu, moramo postaviti na prvo mesto Državno založbo Slovenije, to žal bolj po napovedanih knjigah kot po tem, kar najdemo ob novem letu na njenih policah. Ta podoba je še manj razveseljiva, če pogledamo program za leto 1946 in ugotovimo,

da manjka še tam prvi zvezek Kersnikovih in Linhartovih del. Tako gremo v novo leto s petimi zvezki domačih klasikov, ko bi jih morali imeti v rokah štirinajst.

Bolje je bil izpolnjen načrt pri drugi osrednji seriji te založbe, pri »Svetovnih klasikih«. To kaže tako število zvezkov, ki je naraslo že na dvanajst, kakor tudi izbira (Lukian, Shakespeare, Moliere, Tolstoj, Thackeray itd.).

Kot tretjo redno zbirko je začela izdajati Državna založba »Klasike«, namenjeno predvsem šolski mladini. Tu so izdali dela Trdine, Jurčiča, Kersnika, Tavčarja in Cankarja.

Po statističnih podatkih je izdal »Slovenski knjižni zavod« osemdeset del. Med drugim je izšel Ingoličev »Vinski vrh« in Slodnjakov »Pogine naj pes«. Tema se je pridružil nov izvirni roman »Fara sv. Ivana«, najnovejše delo Miška Kranjca. Nadalje so izšla še dela: Grabeljška »Za svobodo in kruh«, Brejca »Partizanska lirika«, Seliškarja »V naročju domovine«. Tem se pridružujejo še trije dramatik iz odrskimi teksti: Ivan Mrak »Taleci«, France Kosmač »Gospodar« in Igor Torkar »Velika preizkušnja«. Med izvirnimi deli je omeniti še Petretovo študijo »Rod in mladost Ivana Cankarja« in Černičevo »Zdravstveno besedo«.

Razen tega je izšlo še več starejših pripovednih del in knjig iz prevodne literature.

Cankarjeva založba, ki izdaja dela marksističnih in leninističnih pisateljev, si je začrtala v prvem letu preobsežen pro-

gram, vendar je izdala več Marxovih, Leninovih in Stalinovih del. Razen izrazito ideoloških knjig komunizma je izdala založba tudi več prevodov iz sovjetske književnosti (Gorki, Gladkov, Furmanov in drugi).

Veliko delavnost je pokazala v preteklem letu tudi Založba mladinske knjige, ki je izdajala »Cicibanovo« in »Pionirsko« knjižnico. Med izvirnimi deli najdemo: Bevkove »Pastirice«, Pahorjevo knjigo »Otrok črnega rodu«, Winklerjevo »Pete linje pero« in Cerkenikovovo povest »Sivi«, Založba »Mladinska knjiga« izdaja tudi tri mesečnike: »Mladinsko revijo«, »Cicibana« in »Pionirja«. »Ciciban« izhaja v 70 tisoč izvodih, »Pionir« pa v 50 tisočih.

Živahnost je bila Mohorjeva družba, Razen Prežihovih »Mejnikov« in pesmi Fr. Roša je izšla še knjiga ing. Mušiča »Obnova slovenske vasi« in dr. Trstenjakova »Pastoralna psihologija«, »Koledar«, povest Stanka Cajnkarija »Po vrnitvi«, črtice »Skozi trpljenje v lepše življenje«, ki sta jih napisala J. Krofič in H. Vilfan, in pa Strekljevo knjigo o vrtnarstvu.

ZEMLJA

Zemlja je zvestemu rodu kakor mati in njena zvestoba je neminljiva. Zemlja živi ves človeški rod in ne odreče ničesar tistim, ki ravna jo z njo spoštljivo in razumno. Prokletstvo pa je zemlja onim, ki jo zastrupljajo in zlorablajo. Zemlja ima za vsakega prostor, zrak in sonce. Svoj zvesti rod miri s tišino svojih noči, z jasnostjo svojih jutranjih zarij in resnobo svojih večerov. In lepa je v potezah obzorja, v harmoniji neba, v motnem žametu svojih gozdov, v zeleni preprogi svojih travnikov, v valujočem morju žitnega klasja, v nešteti cveticah, v petju ptic, v zrcalu svojih jezer, v veličastvu svojih gora.

Usmiljena je. Saj izkazuje dobro celo tistim, ki so jo zapustili, ne da bi se še enkrat ozrli nazaj. Zemlja tolaži in se smehlja še onemu, ki ga je življenje strlo sredi svojih trdih kamnov. Zemlja hoče biti povsod. In molčeca je, vse posluša in molči. Zdaž doživlja, da se v njeno naročje vračajo izgubljeni. Z veseljem jih sprejema. In ko jo bodo ti, nekoč ponovno izdali, bo molčala. Njena bolečina je velika in brez primere.

Vendar je zemlja ona, ki ne trpi, da se zatekajo k njej le v sili. Ljubosumno varuje svoj kmetiški rod in ga plemeniti. Iz kmetiškega rodu si lahko voliš vse poklice, ne moreš pa se iz drugih poklicev vrnati med kmete.

Zemlja je kakor mati ljubečim otrokom. Daje ljubezen in zdravje, hrani življenje in sveti mir. Lepa je v svojem materinskem obrazu in vsa dobrohotna in usmiljena. Tudi v njej veljajo besede, ki jih moli molitev Veliki materi: blagoslovljen je sad tvojega telesa.

Blagoslovljena je njena rast v sadu in cvetu. Zato, ker je v svojem brstju in rasti in umiranju veličasten kos božjega usmiljenja in blagoslova.

Anton Koder:

Kmetški triumvirat

Zgodovinska povest

6.

Toda Gubec mu zakliče:

»Hvala lepa za tvoj svet in zanimivo povest. Takih mož, kot si ti, potrebujemo pri našem delu, kjer velja več skušnja kot pogum in junaška pest. Ostani torej med nami vsaj nocoj in svetuj, kjer čutiš, da potrebujemo tvojo pomoč.«

Vsa družba glasno pritrdi tej prošnji in mož za možem vesel stiska starcu desnico. Natančneje sprašujejo po posameznih dogodkih iz prve kmetške vstaje in o njenih glavnih junakih. Le Gubec sedi mirno na svojem prostoru za mizo. Z dlanmi si podpira glavo in sega po polnem vrču.

»Marko, ti nisi prijatelj znamenj na nebu«, vpraša naposled slepca in še pristavi:

»Kako sodiš sedanje znamenje? Znano ti je, da smo opazovali že tri večere zaporedoma zvezdo repatico nad našo vasjo. Odkar pa smo bili skupaj v Zagrebu, je ni več videti!«

»Znamenja na nebu niso brez pomena«, reče slepec. »Po zvezdi, ki je svetila nad našo vasjo, sodim, da je napočil čas, da bodo popokale sponse, ki žulijo slovenskega kmeta. To nebesno znamenje in pa zgled naših prednikov naj vas vodi pri vseh vaših sklepih.«

Kmetje glasno odobravajo slepčeve besede, Gubec pa nadaljuje:

»Iz srca si mi govoril ter mi olajšal predlog, ki ga imam namen predložiti v današnjem zboru. Kajti potrebno je, da osnujemo vrhovno poveljstvo. Predlagam torej, da vrže vsak izmed nas cekin v klobuk, ki ga bomo potem drug za drugim pretresali ter ga povezovali na mizo. Komur se bodo vsi cekini najprej obrnili na eno stran, bo brez ugovora izvoljen za našega poveljnika.«

Možje molče vržejo zlatnike v Gubčev klobuk. Najprej pretrese Gubec in takoj prvič se obrnejo vsi zlatniki na eno stran. Potem poskušajo še ostali, toda nikomur več se ne posreči. Tako je naključje potrdilo že prej predlagano Gubčevo starišinstvo.

»Trem naj se poveri poveljstvo«, nadaljuje Gubec.

Spet pretresajo zlatnike. Sreča izbere Pasanca in Guzečiča. Ilija sicer taka igra jezi, vendar molči. Gubec pa se zopet oglasi:

»Poveljstvo je torej izbrano. Toda naš boj vodimo le v posvetih in na papirju. Za pravo vodstvo pa potrebujemo vojaško roko. Kdo bi bil pač sposobnejši kot naš hrabri Ilija! On se je junaško vojeval v Lenkovičevi in Auerspergovih vojski proti Turkom. On bo pridobil tudi našemu orožju zmago. Zato imenujem njega za vojvodo naše vojske!«

Vsi so nepopisno navdušeni, le Ilija ne kaže prevelikega veselja. Obraz mu ostane temen in roka se mu pri nalivanju čaš trese. Gubec pa s spremenjenim, gospodvalnim glasom nadaljuje;

»Veseli me, da je srečno končana izvolitev dostojanstvenikov.« Njegov glas jasno priča, da govornik že čuti čast in oblast hodočega poveljnika cele dežele.

Ko izgovori, prisede k mizi, popravi slabo luč v svetilki in razvije zemljevid ter s pomembnim glasom reče:

»Možje, druga naša naloga je, da napravimo načrten črtež, po katerem se bomo strogo ravnali. V dolgih nočeh sem razmislil, kako moramo postaviti našo vojsko, da ji bo uspeh zagotovljen. Zato sem nocoj prinesel s seboj zemljevid.«

Pri teh besedah povabi tovariše bližje k mizi. Razkazuje jim kraje in razlaga:

»Tu je Brdovec, Ilija. Tu bi bila tvoja hiša. Tu na desni so Stubica, Sused; tam Brežice in Klanec; tu gori pa Krško in Novo mesto. V teh krajih so naši zavezniki. Dobro si jih zapomnite!«

Med tem kaže Gubec po zemljevidu in tovariši mu pazljivo slede, čeprav še nikdar niso videli zemljevida. Svoje nevednosti pa seveda nočejo pokazati.

»Če se nam posreči«, nadaljuje Gubec, »dvigniti dvajset tisoč mož na noge, jih razpostavim po mojem črtežu takole: prvi del vojske bi udaril iz Klanca v brežiški okraj in se združil z ondotnimi kmeti ter odposlal manjši oddelek v Krško in Novo mesto. Skušal bi ohraniti zvezo s Hrvaško. Drugi del bi hitel ob Savi in Savinji v Sevnico, Rateče in Celje ter bi odtod poslal večji oddelek proti Ljubljani, ki bi s pomočjo tamošnjih upornikov prodrli do Trsta in morja. Zasedel in zaprl bi ceste proti laški deželi. Zadnji del pa bi ostal pod mojim vodstvom v Stubici kot obramba proti jugu, posebno proti turškim napadom.«

Možje se čudijo natančnemu in popolnoma izgotovljenemu načrtu. Niti malo ne ugovarjajo. Všeč jim je Gubčeva izvedenost. Vsak večji ugovor je bil izključen.

Gubec je dobro čutil, kako se je dvignil njegov ugled pri tovariših. In to mu je čez vse važno. S svojim današnjim uspehom je zadovoljen. Zdi se mu, da je napravil prvi korak do vladarja vseh Slovencev.

Nebo na vzhodu se je že rdilo, ko so slavni kmetje izpraznili zadnje čaše. Gubec je še opomnil, da se bo druga seja vršila naslednji teden in da pričakuje do tedaj natančnih poročil o zadevi z orožjem.

Ko bi pa kdo opazoval obraze poslavljajočih, bi opazil, da Ilija ter stari slepec nista zadovoljna. Vse ni bilo, kakor bi moralo biti. To je menda opazila tudi Ilijeva hči Jela, ki je z gorečo tresko svetila možakarjem iz kleti.

Tretje poglavje

Zadnje koraki odhajajočih kmetov so se razgubili. Tedaj se je dvignil izza skladanice drv majhen, suh in črnolas mož. Ko se je prepričal, da ga ni nihče opazil, je krenil med drevjem proti cesti. Šele ko se je Ilijeva hiša skrila za gričem, se je ustavil in globoko oddahnil:

»Vse kosti me bolé od čepenja«, je sam pri sebi dejal, »vendar nisem niti za korak napredoval. Videl sem jih sicer, slišal pa žal prav nič. Vendar bi stavil, da ponoči ne hodijo rožnega venca molit. Tudi dekleta ni bilo na spregled. Če bi jih megal sporočiti pozdrav od njega, bi gotovo izvedel, kar potrebujem!«

(Dalje prihodnjč.)

KAREL MAUSER:

Pravljica o Domovini

Nekoč je živel mož, ki je imel samo bajto, ženo, tri sinove in kozo. Hišica je bila tesno prislunjena v breg, v katerem so rastle bukke in nekaj debel mogočnih kostanjev. Za tem bregom je vsak večer utonilo sonce in pozlatilo listje samotnih dreves, ki so lovila večerne sapice.

Mož se je staral, žena je umrla, koza od starosti poginila, sinovi so rasli, pre-rasli očeta in bajto.

In nekega večera, ko je ravno sonce leglo za breg, je stopil prvi sin pred očeta. »Oče, dajti mi svoj blagoslov. Grem v svet. Premalo je prostora todle, premalo za veselje in preveč za žalost.«

Ni se upiral stari. Zaznamoval je sinovo čelo s križem in spremil popotnika do vrat.

»Srečno in Bog s teboj. Kadar se vrneš, ne trkaj na vrata. Vem, da boš prišel.«

In ni vokal stari. Smejal se je, ko je stopil nazaj v bajto.

Sinova sta ga začudeno gledala.

»Najstarejši je odšel in se smehljate?«

»Nič ni nesel s seboj in vse je nesel. In zavoljo tega se bo vrnil.«

Sinova nista mogla umeti. Molče sta se slekla in legla spat. Bilo jima je težko za bratom.

Oče se je staral, bajta je s streho še bolj visela proti bregu, ko je stopil pred očeta drugi sin.

»Oče, dajte mi svoj blagoslov. Grem v svet. Dolgočasno je postalo todle. Rad bi videl, kako drugod žive ljudje.«

In prekrižal je stari drugega sina in ga spremil prav do lese. In ko se je vračal, je mislil na tretjega, najmlajšega, ki je še ostal.

Sonce je vsak večer zahajalo za breg in vsako jutro spet vstalo na drugi strani. Dan je bil enak dnevu, v bajti puščobno, na vasi pristujeno. Leto se je obrnilo in o bratih ni bilo sledu.

Tedaj je najmlajši stopil pred očeta, pripognil koleno in tako dejal:

»Oče, dajte mi svoj blagoslov. Če najdem srečo, vas pokličem.«

Nasmejal se je stari in pobožal sina po kodrasti glavi.

»Kadar jo boš našel, boš povedal. Čakal te bom vsak dan.«

In ga je spremil do lese. Odprto je pustil, ni je zapahnil. Dolgo je gledal za sinom, ki je koračil v dolino. In še ga je videl na beli cesti, ki se je vila po dolini tja za temno goro.

Sam je ostal stari z bajto, sami so ostali bratje v tujem svetu.

Privriskal je prvi v tujo deželo, se razgledal in utihnil. Tuja govorica in tuji ljudje, čudno mrki in nejevoljni.

»Po kaj si prišel?«

»Po srečo zase in za očeta.«

Zasmejali so se ljudje in se smejali, dokler ga ni eden potegnil za rokav.

»Vzamem te v službo.«

Mogočno hišo je imel tujec, živine na pretek, toda najstarejši brat je že na dvorišču začutil, da tod ne bo sreče. Mrzlo so ga sprejeli posli, hladno ga je sprejela gospodinja, suha, neprijazna ženska.

Koj prvo noč je prišla na obisk domača bajta, vasica, lepo razporejena po ravnici, znamenje s staro podobo in oče, sklonjen in siv.

In zavekal je najstarejši in vokal prav do jutra.

Zjutraj se je pričelo delo. Garal je najstarejši brat, oral in branal, toda iz razoranih brazd je dišalo kakor po rožmarinu. »Domača zemlja drugače diši. Po žegnanim kolaču in po kadilu.«

Ponoči je spet vokal in mislil na oba brata in očeta.

»Domov grem,« se je odločil, toda prišlo je jutro in bal se je sramote.

»Ko si napravim denar, se vrnem.« In je ostal.

Drugi brat je prišel v temno deželo. Same gore in visoki stolpi. Čudno črnkasti so bili ljudje v obraz, sklonjeni in stisnjeni.

Koj je dobil službo. Sam ni vedel, kaj bo delal, ko so mu že potisnili v roke svetilko in kramp. Potlej so ga odvedli in ga spustili v globoko jamo. Drobne lučke so migotale po hodnikih, škripanje vozičkov je ječalo izza vseh ovinkov in čudna groza je stala pod stropom, ki ga ni bilo moči videti v temi.

In drugi brat je žalostno dvignil kramp in zamahnil v črno gmoto. Kosi premoga so se usipali k nogam. Po cel dan, vsak dan enako.

In spodaj, v črnem rovu, se mu je stozilo po domačem soncu, po gričku in po kostanjih. Po beli cesti v dolini, po prijazni domači cerkvi. Toda tema mu je bila zvesta družica in drugega brata je bilo gram, da bi se brez denarja vrnil k očetu-starcu.

Tih je prišel najmlajši brat v tujo de-

želo. Sama ravnina, čez njo kakor koprena rahel dim. Rdečkasti, visoki dimniki so puhalj dim v nebo.

»Tod bom našel vesele ljudi in belega kruha.« Sprejeli so ga in z drugimi je hodil v dolga poslopja, v katerih so šumeli stroji kakor velikanski metulji smrtoglavci. Čudno je dišalo in ljudje so bili kakor deli teh strojev. Nepremično so strmeli predse in roke so se jim monotono premikale.

»Velik otrok sem, ker sem veliko verjel.« Sredi dela so se mu utrnile solze. Toda kako bi nazaj, ko je komaj prišel? Vsak večer ko je odhajal iz tovarne, se je spomnil vetriča, ki je doma zdaj razgibaval kostanjevo listje in sive očetove lase. Pred bajto sedi oče in misli nanj, na najmlajšega, ki je šel po srečo zanj in zase.

Preteklo je leto. Najstarejšega so pri delu podsuli hodi. S palico je moral hoditi, ko je ozdravel. Težko je vlačil pokončano nogo za seboj, nejevoljno ga je gledal gospodar.

»Ne morem te več rabiti. Pri meni si doslužil.«

V sončnem jutru se je najstarejši brat odpravil proti domu. Težki so bili koraki v začetku, potem pa vsak lažji, kakor da mu dom sam prihaja nasproti.

Dva dni in dve noči je hodil in tretji dan je prišel v dolino in na belo cesto. Ni potrkal na vrata, oče je sedel za mizo in se smehljaj.

»Torej si se vrnil, sin?«

»Vrnil sem se, oče, in nisem našel sreče. Odpustite!«

In vstal je stari in ga prijel za roko. »Kako bi jo našel, revež, ko si jo pustil doma.«

Najstarejši se je zjokal na očetovih prsih.

Drugi brat je rinil po zemlji in v kapljah mu je ginila kri. Za kozarec je ni bilo več

v njem, ko so ga odpustili. Bil je jesenski dan, pust in pozabljen.

Počasi je hodil, pet dni in pet noči in v prsih mu je piskalo.

»Izkašljaj sem svojo kri, doma bi rad umrl.«

Na večer šestega dneva je stopil v domačo bajto.

»Oče, brez sreče prihajam. Odpustite!« In je sedel k peči in zavekal.

»Ne jokaj, sin. Doma si pustil srečo. Prav, da si se vrnil.«

Sedaj so čakali na zadnjega, najmlajšega. Priden je bil in radi so ga imeli. Za tri je naredil in nikoli se ni pritoževal. Potlej mu je stroj odtrgal roko.

Tedaj so gospodje postali neprijazni.

»Škoda za pridnega delavca,« so mu rekli ob slovesu.

»Pa za človeka vam ni žal?« se je grenko razklenilo v najmlajšem bratu.

»Samo delavce potrebujemo, ne ljudi. Zmajali so z glavami in odšel je najmlajši brat.

Oče in brata so stali pred hišo, ko je stopil na belo cesto v dolini.

»Pojdimo mu nasproti,« ni mogel vzdržati stari. In šli so. Sredi doline, na beli cesti so se srečali in vsi hkrati zavekali.

»Brez sreče in brez roke prihajam, oče. Odpustite.«

Tedaj se je stari obrnil in z velimi rokami zamahnil prek doline.

»Tu je vaša sreča. Cerkev med hišami, znamenje na križpotju, kostanji nad našo bajto, dom vaš, nizek in skromen, oblaki nad dolino in sonce, ki sije nad nami. Vse to ste nesli s seboj. Pretežko je bilo, da bi nosili, zato ste prišli nazaj. Bolni, kruljavi in pohabljeni, toda domov ste prišli. Čakal sem vas in umreti nisem mogel.«

Še žive sinovi. Odhajajo in se vračajo. Bolni, kruljavi in pohabljeni. Zavoljo sreče, ki jo puščajo doma.

VLOMILCI

Pustolovščine Charlie-ja Peytona, ki so ga nočni roparji poznali pod imenom »Creepy Charlie (plazeči se Karl)«, ali na kratko »Creepy«, so bile pogumne in drzne. Medtem ko je njegov pajdaš Basher Bill preoblečen v stražnika, stražil zunaj na cesti, se je Creepy bližal hiši. Toda ni šel h glavnim vratom ali h kakemu oknu, ampak je obračal pozornost posebno na dva predmeta — na bršljan, ki je pokrival hišno pročelje, in na telefonsko žico, ki je vodila v to hišo na vzhodnem koncu.

Creepyjev namen je bil prerezati to žico, ker je želel, da ne bi bilo mogoče poklicati policijo po telefonu, če bi ga kdo slučajno presenetil pri njegovem malopridnem nočnem podjetju.

Creepy je tiste vrste nočnih vlomilcev, ki so znani kot »maček« (plezalec fasad), kajti tiho plezanje po bršljanu je bilo zanj igračka. Ko je splezal na streho, je s škarami skrbno porezal telefonsko žico.

Ko je to v svoje zadovoljstvo izvršil, se je vrnil na trdna tla in šel okoli hiše na zadnjo stran. Ker je bil že en teden ta okoliš opazoval, je poznal vse tiste podrobnosti, ki so bistvene za uspešen podvig nočnega vlomilca.

Z ljubimkanjem z eno izmed žensk služinčadi je dobil dovolj koristnih informacij. Creepy je bil človek, ki ni ničesar storil samo na pol. Če je vdrl v kako hišo, jo je oropal in sicer temeljito.

Potom informacij, ki si jih je pridobil z opazovanjem in ljubimkanjem, se je odločil za določeno mesto, kjer bo vdrl v hišo. Njegov cilj je bilo majhno okno v pritličju, kateremu se je približal ter potegnil iz žepa kos obliza.

Ko je potisnil obliz na okno blizu ključke, je napravil okoli zarezo z diamantom, nato je nalahno potegnil za obliz in kos šipe je tiho padel v njegove roke.

Spustil ga je na tla v travo k svojim nogam, obrnil ključko, odprl okno in zlezal notri.

Znašel se je na prehodu, ki je bil popolnoma v temi, razen tam, kjer je lunin svet prihajal skozi okno in medlo osvetljeval pod pred njim. Za trenutek se je ustavil, obul čez svoje škornje par debelih volnenih nogavic, da bi udušil zvok, kajti Creepy je bil kot vsi spretni nočni vlomilci mnenja, da mora biti oprezen, preden kaj podvzame.

Plazil se je vzdolž hodnika, šel po treh stopnicah navzdol in prišel v veliko vežo. Vedel je, da morajo biti desno od njega vrata, ki peljejo v knjižnico, ki je bila soba, katero je iskal.

Eno stopinjo pred vrati se je zgodila tragedija, kajti Creepy je stopil na podstavek, na katerem je stal bronast kip.

Oba, podstavek in kip sta padla z ropotom na tla. Creepy se ni obotavljal, ampak je odprl vrata in se takoj skril za okenskimi zavesami.

Tu je ostal deset minut v ne malem strahu. Nato pa se mu je zdelo pametno iti ven ter nadaljevati z nočnim opravilom.

Zdelo se je, da je v hiši vse mirno razen neprestanega tiktakanja ure, ki je bila v knjižnici na polici nad kaminom. Ko se je prepričal, da zavesa tako visi, da je nemogoče, da bi propuščale kakršno koli svetlobo, ki bi jo bilo možno zapaziti od zunaj, je prižgal električno luč in posvetil po sobi.

Prvi predmet, ki ga je ujel z očmi, je bil telefon in se je zakrohotal, drugi pa je bila omara za blagajno v kotu sobe nasproti oknom. Stopil je k njej, z »ditrihom« v roki in jo začel obdelovati po preizkušenem načinu.

Pri šestem poskusu so se omarina vrata odprla. Creepy je pogledal in opazil samo eno škatlo z dragulji. Vzel jo je ven in jo nesel na pisalno mizo, ki je bila v sredi sobe. Vzel je dleto, odprl škatlo in jo izpraznil.

Ravno je pobral prekrasni plavi diamant, ponos gospoda Filipa Mayhewja, lastnika hiše, ko so se sobna vrata odprla. Creepy se je obrnil in ostrmel, da mu je padel dragulj na tla.

Nagonsko je zgrabil dleto, ki ga je pustil na pisalni mizi, toda spustil ga je, ko je videl revolver v roki prišleca, ki je bil oblečen v rjavkasto spalno obleko.

»Dober večer, gospod,« je rekel gospod pri vratih. »Rad bi vedel, kaj za vruga delate tu ob dveh zjutraj.«

»Odprl sem omaro za denar, velespoštovani gospod, in kradel vašo zbirko draguljev.«

»Vidim. Lahko daste zbirko kar nazaj in zaprete omaro. Bodite tako ljubezni!«

»Dobro, spoštovani gospod. Pri tem, kar imate v roki, nimam dosti izbire, kajne?«

Creepy je dal dragulje nazaj in zaprl omarina vrata.

»Ali veste, da je bilo neumno, da ste napravili tak ropot v veži?«

»O, da!« je rekel Creepy.

»Spal sem v naslonjaču v svoji spalnici, ko me je to zbudilo. Sprva sem mislil, da sanjam in se mi zdi, da sem moral nato zopet zadremati, kajti šele potem sem se odločil zadevo preiskovati. Šel sem po stopnicah navzdol in opazil pramen svetlobe, ki je prihajal tu izpod vrat, ostalo veste. In sedaj, ali bi bilo nesramno vprašati vas, kako ste odprli omaro?«

»Ditrihi, gospod.«

»Ah, da — koristne igrače, kajne?«

»Da.« — Creepy je za trenutek zamisljeno molčal, kajti bilo je nekaj, o čem

mer bi on res rad dobil pojasnilo. Sklenil je vprašati. »In kaj nameravate storiti z menoj, gospod?«

»Poklicati nameravam policijo,« je rekel mož z revolverjem.

»Kar storite to,« je rekel Creepy z beznim in šaljivim pogledom na telefon.

Oni je ošinil Creepyja z ostrim pogledom zapazivši v njegovem obnašanju in glasu neko razigranost, ki se je zdela nenavadna v takih okoliščinah.

Še vedno z revolverjem, naperjenim na Creepyja, je stopil k telefonu, vzdignil slušalko in potrpežljivo čakal. Ko po tridesetih sekundah ni dobil nobenega odgovora, se mu je začelo svitati, da ne more vse biti v redu.

»Kaj za vruga je narobe s telefonom?« je godrnjal, in ko je videl, da se Creepy reži, je rekel: »Ste se mogoče vi igračkali z njim?«

»Da, gospod,« je rekel Creepy. »Prerezal sem žico zunaj.«

»Za božjo voljo!« je rekel gospod v spalni obleki obleki, vidno presenečen, da je kdo tako predrzen, da je prerezal žico njegovega telefona. Strogo je pogledal Creepyja.

»Torej vam je bilo všeč baviti se z mojim telefonom, gospod...«

»Oh, Charlie je moje ime, Peyton.«

»Gospod Peyton!«

»Da, gospod. Lahko držite slušalko na ušesu celo noč in nič se ne bo zgodilo.«

»Mislim, da ste s tem nameravali preprečiti, da bi poklical policijo.«

»Tako je, gospod.«

»Toda, žal mi je, da vas bom razočaral.«

Gospod v spalni obleki je povzdignil glas in zaklical: »Perkins!«

Skoraj isti trenutek so se sobna vrata odprla in neka oseba, oblečena v vijoličasto spalno obleko, se je prikazala.

»Klicali ste me, gospod,« je vprašal ta novi prišlec skoraj po nepotrebnem, kajti očitno je bil popolnoma prepričan, da je bil klican.

»Da, Perkins, klical sem vas. Kot lahko uganete, imava pred seboj vlomilca.«

»Res, gospod?«

»Da, Perkins. Presenetil sem ga, ko si je prilaščeval mojo zbirko draguljev. Prerezal je telefonsko žico, da bi preprečil našo zvezo s policijo. Bi bili vi, Perkins, tako dobri in šli iskat takega stražnika.«

»Tako, gospod.«

Ko je Perkins odšel, je gospod v rjavkasti spalni obleki gostoljubno vzel iz bifeja steklenico whiskeya, soda vode in kozarca in ponudil Creepyju kozarec pijače. Creepy, ki nikoli ni zavrnil nikake pijače razen vode, je takoj sprejel.

»Hvala, gospod,« je rekel Creepy in izpil kozarec z molčečim priznanjem.

Nekaj trenutkov pozneje je vstopil Perkins z širokim dostojanstvenim stražnikom.

»Dobro jutro, stražnik. Hitro ste prišli.«

»Da, gospod. Slučajno sem šel mimo, ko je vaš sluga prišel ven in me obvestil, da imate tu nekega vlomilca. In sedaj, gospod, bi vam rad stavil nekaj vprašanj?«

»Kar vprašajte, stražnik, le vprašajte!«

»Ob kateri uri je ta možakar prišel v hišo, gospod?«

»On vam to lahko točneje pove nego jaz.«

»Začnimo, dečko,« je rekel stražnik ter privlekel na dan beležko in svinčnik.

»Koliko je bila ura, ko ste vdrl, he?«

»Približno trideset na dve,« je odgovoril Creepy, ki je bil videti bolj ponižen v prisotnosti moža postave.

»In kako vam je ime?«

»Peyton, Charlie Peyton.«

»In, kdaj ste ga zalotili, gospod?«

»Oh, rekel bi, da približno ob dveh.«

»Dobro, gospod; vam je nudil kaj odpora?«

Gospod v rjavkasti obleki je pogledal na revolver v svoji roki in se narahlo nasmešnil.

»Ne, nikakega,« je odvrnil.

»In kako ste prišli noter, dečko moj?«

»Pritlično okno zadaj, diamant in obliz, stražnik.«

Stražnik si je to zapisal, zaprl beležko in rekel: »To je vse, kar sem želel izvedeti, gospod. Zdaj ga bom pa vzel s seboj, da.«

»Ali ga ne bi hoteli en požirek, preden greste, stražnik?« je vprašal gospod v spalni obleki.

Stražnik je dobil požirek in trdo zgrabil Creepyja.

»Ali se mu upate sami biti kos?« je vprašal gospod v rjavkasti spalni obleki.

»Sem bil že večjim, kot je on, gospod.«

Po teh besedah je stražnik peljal Creepyja na način, ki ga imajo stražniki.

Zunaj na cesti se je Creepy obrnil k stražniku, rekoč: »Dobra je bila tvoja zamisel, Bill, da si stal na straži v teh cu-njah.«

»Da, da, Charlie,« je menil »stražnik.«

»No, torej, vrni se kako drugo noč in pravilno izvrši to nalogo.«

(K. Dyer.)

Premog - zlato države in ključ do blagostanja in bogastva

Prvikrat v zgodovini rudarja v premogovniku »črnega knapa« so sedaj po drugi svetovni vojni države pripravljene nje-govo delo plačati po isti tarifi in normi kot delo kakega drugega, pa čeprav specijali-ziranega delavca. To pač ne pomeni nič drugega kot to, da premogovnemu delav-cu danes pripisujejo povsem drugačno važnost kot so mu jo pred leti. Premo-govna proizvodnja je danes ključ do go-spodarskega ozdravljenja marsikatero de-žele. — In v tem je neizpodbiten znak do-be: dajte delavcu živeti in on bo vam dal živeti...

O IZVORU PREMOGA IN NJEGOVI BODOČNOSTI

Prvi početki so bili za premog kaj ne-ugodni: Angleški kralj Henrik III. je sicer svojim državljanom dovolil premog upo-rabljalati. To je bilo v letu 1234. Vendar je bilo to dovoljenje preklicano, češ, da pre-mog razširja »zoprni duh in neznosen zrak«. Uporaba premoga je bila s tem za glavno mesto povsem prepovedana. Posle-dica tega je bila, da so vsi kovači in celo pivovararji opustili kurjenje s premogom in so uporabljali raje drva. Oni drugi-ne-poslušni — pa so svoj prestopok morali drago plačati: naprtli so jim težke denar-ne kazni, najbolj trdovratni med njimi pa so romali na morišče. Plemenitaštvo in ostala gosposka je nastopila proti premo-gu, ki da je s svojim izžarevanjem širil »gnusen« vonj, zasmrajeval človeška bi-vališča in dosegla, da je bila končno upo-raba premoga prepovedana v vseh tistih krajih in mestih, kjer se je gosposka se-stajala. Tudi tedanji zdravniki so se izra-zili proti uporabi premoga, češ »da je duh hudega in nepoznanega izvora ter škoduje človeku na duši in na telesu«.

Posledice vseh teh prepovedi so bile se-veda za današnje pojme zelo nerazumljive. Po poročilih nekega kronista »boljše da-me« sploh niso prestopile hiše, v kateri so kurili s premogom. Pod kraljem Henrikom VIII. so študentom prepovedali kuriti s premogom in ko so se ti pritožili, da mo-rajo vsled tega zmrzovati, jim je bilo na-ročeno, naj telovadijo, ker da se bodo s tem ogreli...

Prekoračili bomo nekaj desetletij, pove-šati pa ne bomo mogli glede premoga še nič naprednejšega: premog je postal si-

cer redkejši, ljudje so še bolj zmrzovali in prišlo je celo tako daleč, da so se za premog celo na dražbah potegovali — ta-krat pa je vendarle kraljica Elizabeta mi-slila, da je pametno prepovedati kurjenje s premogom v parlamentu, češ da bi po-slanci iz podeželja utegnili oboleti, če bi morali tak »okuženi« zrak vdihavati...

Kljub vsem tem zaprekam pa je bila v letu 1662. potrošnja premoga v Angliji že tako visoka, da so jo mogli obdavčiti. Bi-la je to nekaka splošna davščina po 2 Sh. na osebo, kar je pa po tedanjih sicer ne-zanesljivih, pa vzemimo po najnižje cenje-nih statistikah vendarle prineslo dohodek približno 200.000 angl. funtov letno. Leta 1689. pa je bil ta zakon ukinjen.

V letu 1667 je v Londonu zavladalo ve-liko pomanjkanje premoga. Pozabili smo povedati, da se je medtem to že tedaj sve-tovno mesto povsem privadilo na kurjenje s premogom. Vzrok tega pomanjkanja ku-riva pa je bil strah ribičev, ki so to tedaj London oskrbovali s premogom in si s svojimi ladjicami niso več upali na morje. Bali so se nizozemskih piratov (morskih roparjev).

Premog je seveda že takrat imel svojo

določeno ceno. Ta se je tekom te najno-vejše »krize« dvignila na 7 angleških fun-tov, kar bi odgovarjalo nekako današnjim 30 funtom. Nizozemska nevarnost se je kasneje plegla, premog je spet prihajal redno v Anglijo in njegova cena je padla na prejšnjo normalo. Kralj Karel II. je davek na premog uporabil za graditev cer-kva in obnovo malo prej po požarni kata-strofi skoraj uničenega Londona. Poleg tega je pozneje svojemu sinu vojvodi Rich-mondskemu dovolil pobrati od tone ob-davčenega premoga 1 Sh za svojo lastno korist. Ta določba je ostala v veljavi do leta 1800., ko je vlada od naslednikov omenjenega vojvode ta prejemek odkupila.

Načini pridobivanja premoga so bili spočetka zelo primitivni. Premogokop ni nikjer segal v globino dalje kot 27 met-rov in delo v tej jami je pomenilo za vsa-kogar veliko ponižanje, skratka kot naj-nižje delo. Kljub temu, da je Thomas Sa-vory leta 1698 iznašel zračno črpalko in so se s tem življenske prilike v rudniku bistveno izboljšale, so ostale rudniške ne-sreče še vedno zelo pogoste. Kljub temu pa se je produkcija premoga neprestano višala, kar je bilo v nemali meri zahvali-

ti se tudi ostalim rudniškim iznajdbam. Tako so na primer že v prvih letih uvedli v rudnikih plinsko razsvetljavo in dvigala, ki so jih gonili na paro. Posledica je bila nadvse vidna: proizvodnja se je v osmih mesecih potrojila. Angleški rudniki pre-moga so dobili dober glas po vsej Evropi: najboljše se je zaslužilo, dobro je bilo po-skrbljeno za osebno varnost, proizvodnja je rasla in bila tudi takoj prodana...

Najnovejša ideja znanosti, premog že v rudnikih spremeniti v plin, je že pred 30. leti dobila svojega glasnika in ta je bil William Ramsay. Ta je izumil tudi svoj poseben postopek, katerega je leta 1933 njegov ruski znanstveni kolega nadaljeval. V Gorlovki v Doneškem bazenu je prišlo do prvih poizkusov; v novejšem času se z njimi tudi v Ameriki intenzivno bavi-jo. Če pojde tako naprej, bomo mogli nekega dne reči, da rudarjem premogokopec kmalu ne bo več treba garati po rudniških šahtih. Morda bo treba v bližnji bodočno-sti že kar na površini spraviti v pogon gotove stroje in na ta način podzemna le-žišča premoga spremeniti v ogromne pi-narne.

Danes pa igra premog ne samo v Angliji, temveč v prav vsaki deželi, še posebej pa v evropski, vlogo, od katere je zelo, zelo mnogo odvisno.

Premog je črno zlato, je ona dragocena snov, ki vsakemu posamezniku dá prijet-no toploto, v kateri more delati in ustvar-jati, daje mu mir in zadovoljstvo tihe do-maćnosti, je pa tudi nadvse važen vir do-hodka za državo, je ono resnično sodobno »črno zlato«, ob katerem milijoni žive.

(Dalje prihodnjik.)

Rudna bogastva v Avstriji

Zemeljska olja

Ležišča nafte v Avstriji niso bogve kako stara in niti ne neizčrpna. Še pred dvaj-setimi leti je bilo o njih le kaj malo res-nega slišati. Za njih odkritje in izkorišča-nje pa se ima avstrijsko ljudstvo zahvaliti svojim zmožnim geologom. Zistersdorf-ska naftina polja imajo sicer to pomanjklj-i-vost, da je iz njih mogoče pridobiti raz-meroma zelo malo bencina. In še tega pri-dobivajo po precej zapletenem postopku.

Seveda vrtajo še naprej za drugimi najdišči. Kot uspeh teh podjetij je treba omeniti staroznano asfaltno olje iz Leo-prechtinga. Na večih mestih so odkrili tudi zemeljske pline, ki služijo za razsvetljavo v mestih.

Železna ruda

Če govorimo o tej rudi, moramo takoj omeniti svetovno znani rudnik Eisenerz, od koder iz približno petdesetih zemeljskih teras, ki leže druga nad drugo, pridobivajo dragoceno železno rudo, ki si je po vsem

svetu pridobila sloves vsled svoje izredne kakovosti. To rudo je Avstrija tudi iz-važala. Treba pa je pri tem imeti v mislih, da izvoz surove rude še od daleč državi ne prinese tistega dohodka kot izvoz že ta-ljenega železa, jekla in kovinskih pred-metov. Za to slednje pa so potrebne to-varne z modernimi napravami, strokovnimi delavci itd. Tega v sedanjem obdobju ob-nove še ni bilo mogoče povsem doseči.

Tudi zlato more Avstrija pridobivati. V gorskem masivu Visokih Tur leže manjša ležišča zlate rude. Prav tako iz-pirajo vodo reke Salzach in njenih pri-tokov. V prejšnjih desetletjih je na tem ozemlju na stotine zlatoiskalcev in zlato-kopov poskušalo svojo srečo in večinoma z uspehom. Danes je ostalo dokazano samo to, da najdišča zlata še obstajajo, vendar v takih globinah, da bi se njega pridobi-vanje v današnjih razmerah ne izplačalo. Treba bi bilo počakati, da bi recimo cena zlata narastla ali pa da bi bilo mogoče primerno vnovčiti rudnino, ki jo pridobi-vajo obenem z zlatom, n. pr. arsen itd.

Še eno rudnino bi bilo treba omeniti, rudnino, katere izkopljejo več, kot je za domače potrebe nujno, in ta je svinec. Tega pridobivajo na Koroškem.

Kovina sedanjosti

Ko so v začetku preteklega stoletja iz-našli v kemičnih laboratorijih prve krogli-ce aluminija, prav za prav niso vedeli, v kakšne namene naj služi ta nova kovina, ki so jo nazvali »glinasto srebro«. Tudi je bilo izdelovanje nove kovine v laboratorij-ih vse predrago, da bi služila praktičnim namenom, zato se je tehnika krčevito okle-pala starih kovin, železa in bakra. Kilo-gram aluminija je stal tedaj še domala toliko kot kilogram zlata in kdo bi izde-loval stroje in druge naprave iz tako dra-ge kovine?

Izredne lastnosti nove kovine pa uče-njakom niso dale miru in vse svoje napo-re so usmerili v to, da bi proizvodnjo alu-minija pocenili. To se jim je posrečilo s pomočjo elektrolize. Že malo pred prvo svetovno vojno se je izdelovanje aluminija v elektrolitičnih pekah pocenilo za najmanj tisočkrat napram laboratorijskemu načinu. Aluminij so začeli imenovati kovino bo-ličnosti. Dandanes zamore ta kovina tek-movati glede na svojo trdnost tudi z jek-lom in zavzema zato v tehniki vedno važ-nejše mesto.

Prvo, kar je potrebno za izdelovanje alu-minija, je pridobivanje aluminijskega ok-sida iz boksita. Nakopani boksit nalagajo v rotativne peči, nakar gre ruda skozi množico cevi in kotlov, ki jo predelajo in se ustavi v veliki sušilnici. Kasneje roma ta že predelana ruda v elektrolitne peči, kjer se pretvori v dragoceno belo kovino.

Glavna delovna sila v elektrolizi je elek-trična energija. Od nje največ zavisi ce-lokupna proizvodnja in s tem tudi cena aluminija.

Iz elektrolize odhajajo aluminjasti kosi v livarno, kjer jih prelijejo v kompaktne velike bloke, iz teh pa izdelujejo kasneje strojne tovarne razne konstrukcije, aparate in električni material.

Tovarno čakajo še velike naloge. Vsi de-lovni postopki bodo še bolj izpopolnjeni, osnovni material boksit bo še bolj ve-likaravno izrabljen. Aluminij pa za nas ni več kovina bodočnosti, marveč kovina se-danjosti.

Pri rudnih bogastvih te dežele seveda ni govora o kakih še neodkritih, bajeslov-nih najdiščih najbolj povpraševanih rud, saj so še nemški oblastniki bili nasedli tej radovedni pohlepnosti in zaukazali splošno in ponovno preiskavanje avstrijskih rudnih ležišč, v upanju, da bodo pač našli nove, še neugotovljene vire surovin, kot so: pre-mog, železo in nafta, ki naj bi njih vojne-mu stroju nudile najbližjo in najbolj za-varovano oskrbovalno zaledje. Ugotovitve teh raziskovanj pa so bile povsem ne-zadovoljive in so mogle potrditi samo to, kar so avstrijski geologi že zdavnaj prej ugotovili. Nemci torej niso našli pravil-jičnih bogastev, ki so si jih obetali; za Avstrijo samo pa je ostalo v zemlji dovolj dragocenih rudnin, ki čakajo samo, da bodo izkopane in prinesle narodu tisti do-hodek, ki mu iz njih pritiče.

Premog

Niso nepomembni premogovni rudniki v Avstriji in tudi jako dober premog kop-ljejo iz njih, vendar zadostuje njih donos komaj za polovico domače potrebe. Avstrija je v predvojnemu času imela bogato raz-vito industrijo. Od premogovne proizvodnje so porabili več kot polovico za industrijo. Gospodinjstva, električne centrale, železnice in plinska razsvetljava so od vse izkopane množine premoga porabile komaj slabo polovico.

Množino izkopanega premoga žal ni mo-goče povečati, ker ima Avstrija razmeroma le malo premogovnikov in to manjšega ob-sega. Množina pridobljenega premoga v glavnem porabijo za preskrbo velemesta Dunaja, dočim drugi, bolj vstran ležeči premogovniki oskrbujejo v bližini ležeče industrije.

NEKAJ O METUZALEMIH

Nenavadna visoka starost je dar božji. Človek ne more dosti storiti za to, da bi dosegel izredno visoko starost, razen, da preprosto živi in je veliko na svežem zraku.

Junija 1934 je umrl Turek Zaro Aga, ki je bil najstarejši človek te dobe. Po nje-govih podatkih je bil star 164 let in se je baje v mladosti bojeval v Siriji zoper Na-poleona. Vendar ni imel nobenih listin in »pomlajevalni« profesor Voronov, ki ga je preiskal malo pred njegovo smrtjo, mu je prisodil 120 let, a Turki so izjavili, da je bil Aga toliko star, kot je sam dejal.

Bodi tako ali tako, res pa je, da so ži-veli ljudje take in še večje starosti. — Člo-vek, ki je doslej najstarejši na svetu in je njegova starost uradno dokazana, je bil Anglež Thomas Carn; imel je skoraj 207 let! Živel je od leta 1588 do 1795.

Prihodnji v tem seznamu je leta 1724 v vasi Köfrosch pri Temešvaru umrl Petrač Czartan, ki je bil rojen 1539, je bil torej star 185 let. Skoraj prav do smrti je bil še krepak, hodil je s palico in je beračil. Dobro je še videl in je imel še nekaj svo-jih zob. Njegov sin, ki je živel ob očetovi smrti, je imel tedaj 97 let in je bil otrok tretjega v pozni starosti sklenjenega za-kona. Czartan je bil grško-katoliške vere in je do smrti vestno izvajal svoje verske dolžnosti. Umrl je, ko da bi zaspal.

Le za leto mlajši je bil, prav tako leta 1724 umrl Samuel Mungo, iz Škotske, ki si je večji del svojega življenja moral le z eno roko služiti kruh, ker so mu bili drugo odsekali. Prav rad je pil žganje in je menil, da mu največ koristi.

Prav malo manj je bil star neki mulat iz Friedrichstadta iz Virginije, ki je leta 1793 umrl v starosti 180 let. Bil je 140 let suženj ene in iste družine.

V Herbusdorfu v Gornjih Lužicah je dosegel Martin Uhlemann, ki je umrl

2. decembra 1736, starost 172 let. Njegov ded je bil star 103 leta, njegov oče pa 192 let.

Henry Jenkis, neki ribič iz grofije York na Angleškem, je živel, kar je uradno do-kazano, od 1501 do 1670; umrl je torej 169 let star. Nekoč je bil pozvan na sod-nijo in je prišel tjakaj s svojima sinovima v starosti 100 in 102 leti! Brez dvoma ču-dovit primer!

157 let je bil star neki kmet z zaluških posestev pri Keialicluu v Galiciji, ki je umrl leta 1762. Njegov prvi zakon je tra-jal 58 let. Ko mu je žena umrla, se je z 88. letom še enkrat poročil in je bil v dru-go poročje 55 let in je iz drugega zakona imel še 7 otrok.

Vlado desetih angleških kraljev je preži-vel neki, leta 1635 rojeni Thomas Parz, kakor je napisano na nagrobnem kamnu v londonski westminsterski katedrali. Ko mu je bilo 120 let, se je oženil s tretjo ženo in v starosti 130 let je še prav urno vihtel cepec in je mlatil. Ko je bil star 152 let, ga je sam kralj povabil k sebi na gostijo. A tedaj si je Parz, ki je bil vaje le pre-proste hrane, pokvaril želodec in je umrl.

Izredno žilav je bil tudi Danec Kristjan Drakenburg, ki je dosegel starost 146 let (rojen 1626 v Strömstadu umrl 1772). Bil je nemirne sorte in je do svojega 141. leta prav vzburkano živel. Ko je imel 68 let, so ga ujeli morski razbojniki in ga prodali za sužnja v Tripolis. Kar 15 let je oprav-ljal najtežja suženjska dela, dokler ni po-begnul. V starosti 100 let se je poročil pr-vič in zadnjik.

136 let je bil star Švabec Žorž Wunder, rojen 1761. leta. — Anglež Taylor je do-segel starost 134 let in se je s 108 leti v drugo poročil.

Heinz Mittelstädt, Meklenburčan, je bil 123 let star. Bil je 40 let vojak in je bil v neštetih bitkah.

Za naše gospodarje

Zanimiva stava

Bregantova in Balantova sta bili najlepši kmetiji na Ostrožnem. Pa tudi mlada Bregant in Balant sta bila oba dobra gospodarja. Imel pa je Bregant nekaj prednosti. Šolal se je v mestu, tudi v kmetijski šoli je bil, med vojno pa ga je zaneslo daleč po svetu, ki ga je ogledoval Bregant z odprtimi očmi. Balant je bil prav tako pameten, zelo načitan, vendar je bil le v domači šoli in tudi po svetu ni prišel. Oba gospodarja sta si bila dobra prijatelja in najraje tičala skupaj.

Pa se je odločil Balant, da postavi nov hlev. Z Bregantom sta modrovala, kako in kaj treba. O vsem sta se sporazumela, le glede vode se nista mogla. Balant je hotel napeljati vodo iz vodovoda kar v jasli, da ne bo treba več goniti živine napajat na potok, kakor je imel to mladi Trbovec na Babnem. Bregant pa je bil proti temu češ, da je za živino bolje, če gre na potok ter se pri tem sprehodi in preskače, kakor pa če tiči neprestano v hlevu. Do-

Ameriško kmetijstvo v letu 1948

Načrt ameriškega kmetijstva za l. 1948 ni tak načrt, ki bi bil po zakonu obvezen za vse kmetovalce. To je le nekako priporočilo kmetom, naj se po njem ravna. Ker pa je ta načrt v skladu z notranjo in zunanjo politiko Amerike, ki jo odobrava, vsi ameriški državljani, je navada tudi, da kmetje, to je ameriški farmarji, upoštevajo načrt, ki ga priporoča ministrstvo za kmetijstvo. Vpoštevajo ta načrt vsaj toliko, verjetno pa bolj, kakor v drugih državah vpoštevajo predpise raznih državnih načrtov.

Načrt vpoštevajo predvsem veliko potrebo narodov Evrope, vendar pa še predvideva malenkostno zmanjšanje celokupne obdelave površine. To je deloma vsled težkoč pri prevozu in pa zaradi naraščajoče izčrpanosti plodnosti zemlje.

Tako je na pr. znižana zasejana površina za pšenico na 97% letošnjega stanja, četudi znaša ta površina še vedno 119% zasejane površine v vojnih letih. Tudi z rižem zasejana površina je znižana za 1%, znaša pa še vedno 146% predvojne stanja. S koruzo zasejana površina naj bi bila za 7% povišana v primeri z letom 1947.

Da bo mogoče kriti v prihodnjem letu morebitne primanjkljaje, priporoča načrt zvišanje s krompirjem zasajene površine v primeri z letom 1947 za 5% in zvišanje površine za fižol kar za 17%.

Površina, določena za pridobivanje sladkorne pese in sladkornega trsa, naj bi ostala v letu 1948 v isti izmeri kot v letu 1947. Je pa tako še vedno višja kakor med vojno in pred vojno.

Površina, določena za okopavine — brez krompirja, sladkorne pese, sladkornega trsa in koruze — je za 3% večja kot leta 1947 in za 4% večja kot pred vojno.

JANEZ JALEN:

Ovčar Marko

31.

Podlipnik je postavil pest na mizo in molčal.

Markovo priznanje je bilo kakor blisk, ki se je posvetil. In trije, Marko, Ančka in mama, so čakali, kdaj bo zagrmelo. Marko bi se ne bil prav nič začudil, če bi bil Podlipnik skočil vanj in ga vrgel skozi vrata. Še Volkuna bi bil miril, da bi ne popadel gospodarja. Ančka bi niti besedice ne bila zmirala, če bi jo bil ata udaril. Samo zajokala bi. Mama, razumna in tiha žena, pa je bila pripravljena, da bo branila in mirila.

Večnost dolgo je bilo to tiho čakanje. »Da bi že vsaj zagrmelo«, si je zaželela Podlipnica.

V okno se je zaletela zakesnela muha in padla na tla.

»Mrr«, se je od nestrpnosti oglasil Volkun, vstal, se obregnil ob Markovo koleno in odšel dobrikrat se Ančki. Podlipnik ni prezrl psa: »Dober in pameten pes.« Pa tega ni povedal. Še vedno je molčal. Zdajci je videl Ančko tik ob Marku. Začudil se je, kdaj je prišla k ovčarju. In osupnil je, da tega ni mogel prikriti, ko je Ančka spregovorila vprav z njegovimi besedami, s tistimi, s katerimi je terjal od Marka odgovor: »Kaj pa vi pravite, ata, na to?«

Podlipnik je pogledal Ančko. V njenih očeh je gorel ogenj, ki ga je imela od nje, ne od mame, čeprav je bila na zunaj vsa taka kakor mama v njenih letih. Začutil je, da bi nasprotoval sam sebi, če bi nasprotoval Ančki. In zavedel se je tudi,

kazoval in utemeljeval je svojo trditev, toda Balant se ni dal in venomer svojo gonil.

Postavil je Balant hlev in tudi vodo napeljal v jasli. Lepo se je postavilo osemnajst govedi v novem hlevu in res pripravo je bilo napajati, ko si kar odprl pipo in pustil vodo v skrbno pometene jasli, ko se je živina napila, pa si jo zopet spustil v kanal. Kar nekam dobro se je zdelo Balantu, da je posekal Breganta, ki je tudi postavil par let prej nov hlev, pa ni napeljal vode v jasli ter napajal slejkoprej na potoku.

Nekake pol leta je minulo, ko sta neke nedelje Bregant in Balant zopet tičala skupaj in modrovala. O vsem sta se menila in tudi o mlečnosti krav.

»Precej enako živino imava,« pravi Balant, »in tudi precej enako krmiva, pa mi kar ne gre v glavo, zakaj tvoje krave le bolje molzejo kakor pa moje.«

»Hm, jih pač gonim trikrat na dan napajat na potok, ti pa ne,« odvrne Bregant.

»Več kot tristo metrov je do tja, krave se sprehodijo, razgibajo, navžijejo svežega zraka in potem tudi bolje molzejo. Tvoje pa so priklenjene pri jaslih noč in dan ter sploh ne zagledajo božjega sonca.«

»Eh, ti pač vedno goniš svoje, vendar ne verjamem, da bi to bil vzrok,« pravi Balant.

»Da vedno svojo gonim, praviš,« reče

Češkoslovaško gospodarstvo

Po prvi svetovni vojni so bile gospodarske razmere izmed vseh nasledstvenih držav bivše avstro-ogrške monarhije najprej urejene na Češkoslovaškem. Ta država je bila nato do leta 1938 gospodarsko najboljše urejena država Srednje Evrope.

Tudi po drugi svetovni vojni je vse zgledalo, da si bo nova češkoslovaška država brez Podkarpatske Rusije (okrog 12.500 km² s 725.000 prebivalci), ki jo je morala kot ceno za osvoboditev prepustiti Sovjetski zvezi, zelo hitro uredila svoje gospodarstvo. Saj je bila vojna škoda v Češkoslovaški razmeroma skoraj neznatna, pomoč UNRRA-e je bila velika, tudi trgovski promet z Ameriko in zapadno-evropskimi deželami se je hitro dvigal in življenje v Češkoslovaški se je približevalo že mirnodobskim razmeram.

Pokazalo pa se je dvojje in sicer, da ni mogoče kake države iztrgati brez škodljivih posledic iz dosedanjega gospodarskega sveta in jo presaditi v nov gospodarski svet in drugič, da ni trajnega dviga gospodarskega življenja, brez urejenih političnih razmer.

Vsi vemo, da so politične razmere v Evropi, posebej še v Srednji Evropi, vse preje kot stalne in urejene. To vpliva seveda

kako nevarno je s silo dušiti ogenj, ki prikrito gori že dolge rodove v očeh Podlipnikov in ob vsakem viharju vzplapola. Pogledal je Marko in prav dobro vedel, da bi se Marko niti branil ne bil, če bi ga bil vrgel čez prag, dokler ni stala Ančka ob njem. Sedaj ga ne more več, zaradi ognja v Ančkinih očeh. In prav dobro je vedel, da če se Ančke le pritakne, bo Marko udaril. Ni zastoj poznal njegovega očeta, ki se je pozvil. »Odkrito si je priznal, da sta mu taka oba všeč, Ančka in Marko. Razklenil je pest in položil roko z vso dlanjo na mizo: »Kaj mislim, da bi radi vedeli vsi trije. Prav. Takole mislim: Vsak dan se smeš omožiti s fantom, ki bo imel premoženje, vredno tvoje dote.«

Marko je prebledel; iz ognja v Ančkinih očeh so se usule iskre in Anča se je obrnila k ognjišču in pokazala možu hrbet.

»Počakajte, še nisem povedal vsega. Če pa hočeš, da bo Marko tvoj mož, pa počakaj, da boš polnoletna, sama svoja. Jaz dovoljenja ne dam. Potem ti pa tudi ne bom branil in bosta dobila, kar ti je namenjeno. Kakor si boš postlala, tako boš ležala. Na gola tla lahko ležeš, samo sama boš odločila, čisto sama. Pa, če Marka prav poznam, bo postelja precej visoko nastlana. Morebiti v poznejših letih prav pod strop.«

Podlipnik je vstal in se namenil oditi.

»Ata!« ga je ustavila Ančka. Iz njenih oči je sijalo jasno sonce.

»Le pusti, Ančka. Moram po opravkih.« Anča se je Cena mimogrede doteknila in mu povedala vse. Tako rada ga že davno ni imela. Podlipnik se je tega tudi zavedal.

Marko pa je skoraj jecjal: »Tega nisem pričakoval.«

»Ni ti v sramoto, če nisi previsoko mislil.«

Bregant, »prav, pa se prepričajva, kdo ima prav! Dvanajst krav imaš v hlevu, napajaj jih šest pri jaslih kakor doslej, ostalih šest pa na potoku, kakor to delam jaz. In stavim, kolikor hočeš, da bo po par mesecih na potoku napajanih šest znatno bolje molzlo.«

»Pa staviva,« odvrne Balant. »Tvoja petnajstmesečna junica Cika mi je že davno všeč, pa mi jo boš dal, če se izkaže, da nimaš prav. Če pa boš imel res prav, kar pa ne verjamem, dobiš mojega junca Lisca, za katerega me že vedno naganjaš, ker rabiš novega plemenjaka.«

Udarila sta v roko in — čez tri mesece je odpeljal Bregant Balantovega Lisca v svoj hlev.

Kako je bilo to mogoče? I, no! Že po par tednih so Balantove krave, ki so hodišle na potok, začele vidno pridobivati na mleku in že prej kot po treh mesecih je Balant ugotovil, da dobi od njih po 5 do 8 litrov mleka dnevno več kakor pa od napajanih v hlevu, čeprav sta sestavila obe skupini skrbno tako, da je bil vsak drug razlog temu pojavu izključen. Pa ne samo to! Balant je ugotovil, da so na potoku napajane krave tudi živahnije, imajo več teka, bolje izgledajo in v vsakem oziru bolje napredujejo. Zaprl je vodovod ter odslej napajal zopet vso svojo živino na potoku, prav tako kakor njegov sosed Bregant.

Seveda, Ostrožno leži v ravnini, kmetje so bolj poljedelci, paše ni in trikratna hoja dnevno na potok za vasjo je bilo edino gibanje, ki ga je bila deležna izrazito hlevska živina. Da, da, vsako živo bitje se mora razgibati in naučiti svežega zraka, ker le tedaj se more pravilno razviti, uspešno napredovati in dosežati čim več koristi!

slabo tudi na gospodarsko življenje Češkoslovaške. Razen tega je v letu 1947 morala Češkoslovaška vedno bolj trgati žive gospodarske zveze z Ameriko in Zapadno Evropo, ni pa še mogla svojega gospodarskega življenja prilagoditi razmeram na Vzhodu, kjer je življenska raven, to je življenski standard, mnogo nižji kot v Zapadni Evropi in kot je bil do sedaj na Češkoslovaškem.

In tako »zlata« Praga danes tudi ni več tako bleščeča »zlata«, tudi nad mesto ob Vitavi so prišli sivi oblaki. Sicer je življenje na Češkem v primeri z življenjem v Avstriji še vedno znatno ugodnejše, saj dobivajo tam potrošniki še vedno 2700 kalorij dnevno. Toda opažati je že znake, ki naznanjajo poslabšanje mesto zboljšanje razmer. Izložbe v trgovinah so bile pred meseci še take, kakor bi živeli v nekakem paradizu, danes so te izložbe kot v vojnih razmerah pred tremi leti.

Leta 1946 so na Češkoslovaškem že mislili na odpravo racioniranja in na odpravo tako osovražanih življskih nakaznic. Saj so bile cene na »črnem trgu« že skoraj enake uradnim cenam v trgovinah. Danes je razlika med temi cenami vsak dan večja, če-

Podlipnik je že prijel za kljuko, pa se je še enkrat obrnil in prišel nazaj prav do Marka in Ančke: »Povem vama pa, pa — ne mislim, da bi nalašč hotela prej izsiliti poroko, nista taka, samo, mladost je norost, povem, da bodita pametna; ker, če bi se vama kaj pripetilo, da bi se, kakor pravijo poroki mudilo, kakor gotovo sem Podlipnik iz Krnic, tako gotovo ne bosta nikoli poročena.« Sedaj je Cenu plapolal v obeh ogenj Podlipnikovih rodov.

»Ata!« je skoraj zašepetala Ančka.

»Nisem rekel žale besede. Kar sem pa povedal, sem povedal.«

In že je zaprl vrata, pa jih je spet odprl: »Marko! Nocoj boš večerjal z nami, z vozarji.«

»Preveč, vse preveč,« se je zahvaljeval Marko.

»Glej, da mi ne bo treba biti hud nate.« In je odšel.

Prva se je oglasila mama: »Ali sedaj poznaš našega ata?«

Ančka pa je mislila samo na Marka in Marko samo na Ančko.

Mama in Ančka sta vzeli kruh iz peči, Marko in Cenek pa sta pospravila zvonce v podstrešje.

Večerja je bila podobna bolj gostiji kakor večerji. In vino je vse napravilo zgovorne, da so pripovedovali vozarji in je pripovedoval Marko. Ko je pravil od medvedarjev, se je Cene ob kolena tolkel, tako se je smejal in se mu je dobro zdelo, da Ančka ni marala Višnarjevega. In niso odnehali. Ančka je morala zapeti pesem od stražarjev pod Stolom.

Dolgo so posedeli.

Marko je šel od večerje. Na vasi je postal in poslušal. Vse je bilo tiho. Le jata

tudi je nadzorstvo vedno strožje in je tako nabava dodatnih živil vedno težja.

Vse to je največ posledica velike suše, ki je zelo zmanjšala pridelke žetve. Nadalje je to posledica ukinitve dobav UNRRA-e in drugih dobav iz Amerike, dovoz živil iz Sovjetske zveze pa je še nezadosten.

Ker pa se je zelo lahko privaditi boljšemu življenju, zelo neprijetno se je pa prilagoditi slabšem načinu življenja, je razumljiva neka nervoznost, ki se danes pojavlja pri prebivalstvu vseh čeških mest.

Danes moremo v življenju Češkoslovaške opaziti iste pojave, ki so značilni tudi v drugih srednje-evropskih deželah: prenapolnjeni vlaki in cestne železnice, preveliko število študentov na visokih šolah, pomanjkanje strokovnih delavcev.

Kljub temu pa je danes življenski standard, kakor v začetku omenjeno, v Češkoslovaški še znatno večji kot na pr. v Avstriji. Delavec zasluži mesečno okrog 3.000 Kčs. Ta plača mu omogoča, da si nabavi poleg živil na živilske nakaznice še marsikaj, česar si njegov tovariš v Avstriji ne more. Cigarete so po 1.50 do 2 kroni, ameriške cigarete po 3.50 Kčs. Cene pijače so visoke: liter vina stane 60 kron, liter likerja 200 kron. Navadna obleka stane 1.500 do 2.000 kron, kakovost take obleke pa je še vojnodobska. Čevlji stanejo 300 do 700 kron in jih je mogoče po tej ceni dobiti le na nabavnico.

Razmere so v splošnem označene s tem, da poskuša vsak za denar kupiti čimprej najpotrebnejše, nato pa tudi vsako drugo blago. Vsi namreč pričakujejo, da se bo iz sedanje male krize zelo hitro razvila velika gospodarska kriza, ki bo dosegla višek v vigradi leta 1948.

Po najnovejših vesteh je sporočil generalisim Stalin češkoslovaški vladi z brzojavom na dan češkoslovaškega narodnega praznika, da obljubi še 200.000 ton krušnega žita. S tem se zviša dobava Sovjetske zveze Češkoslovaški na 400.000 ton krušnega žita in 200.000 ton krme. Ta dobava krije 40% potrebe Češkoslovaške na krušnem žitu in 30% potrebe na krmi. Skupni primanjkljaj Češkoslovaške na krušnem žitu je namreč znašal okrog 1 milijon ton.

Gospodarske novice

CENE ZLATU

Na uradnem trgu v Londonu je cena zlatu že mesece nespremenjena in je 172 šilingov in 3 pence (1 angl. šiling = 4 avstrijske šilinge).

V New Yorku je določena cena zlatu za unčo čistega zlatu na 35 dolarjev (1 unča = 28,25 grama).

POVEČANI PRIDELKI BOMBAŽA

Svetovni pridelki bombaža bodo znašali predvidoma v letu 1947 okrog 4,5 milijard kg. To pomeni v primeri z lanskim izredno nizkim pridelkom povišanje za malo več kot 21%.

Pridelki bombaža so bili 1947 večji predvsem v Združenih ameriških državah, nato pa tudi v Sovjetski zvezi, v Argentini, v Braziliji in v Peruju.

gosi je priletela čez Gosnjak, se sklicevala, na Blatih so jim zagagale race.

»Zavriskal bi; pa kaj bodo ljudje rekli. Da sem se napil. Naj rečejo, kar hočejo. Ančka bo vesela in Podlipniku se bo tudi dobro zdelo.«

Popravil je klobuk, čeprav ga nihče ni videl.

»Jujujuhuhu!«

Volkun je zalajal.

»Le lajaj, Volkun, da bodo vedeli, kdo je vesel, kakor še nikoli ni bil. Naj jih griže, Rotijo in Tevža in Podrobarja. Ko bi vedeli, da ukam zavoljo Ančke in ne zavoljo tistih šestih jarcev! Ančka pa ve in njena mama ve in njen ata ve.«

»Jujujuhuhu!«

Manica je že spala, z Rozalko sta se pa še dolgo pogovarjala, tako dolgo, da je navsezadnje le ugenila, zakaj je Marko ukal. Žal ji je bilo, da se je nekaj tednov Ančki tako izogibala: »Reva. Hudo ji je bilo.«

Na postelji, na kateri je umrl oča Jernej, je tisti večer Marko dolgo čez polnoč v mislih prezidaval hišo, pripravljaj les za hlev in skedenj, kupoval konje in premišljeval, kako bi bilo Ančki najbolj všeč. Ančki, deklju.

Nič. Primožve bajte ne prezidam v hišo. Novo postavim in hlev in skedenj; vse novo.

Zaspal je in sanjal, da že gospodari na novem domu.

*

Za vasi med Savo in Pečmi nakupi miklavževino sveti Miklavž na Klemenovo nedeljo na rodinskem semnju.

Cerkev je bila za vse semnjarje dokaj premahna. Ovčarji pa so bili po dolgih mesecih zopet prazniško oblečeni, ovčarji,

Izpod domače lipe

SMIHEL NAD PLIBERKOM

Na božične praznike smo se tudi v Smihelu devet dni pripravljali z lepim verskim običajem potovanja Marijinega. Ljudje so se udeleževali v lepem številu. Marija je bila tega gotovo vesela in bo nas imela v bodoče še rajši.

Praznike smo lepo obhajali. V cerkvi je bilo vse slovesno in pobožno. Pevce smo še večkrat pohvalili, zato sedaj ni treba še posebej omenjati, da je bilo tudi tokrat lepo petje.

Novo leto smo začeli s precej zaskrbljenimi čustvi, ker ne vemo, kaj nam bo vse prineslo. Tudi veliki možje v svetu napovedujejo za leto 1948 več hudega kakor dobrega. Pa naj bo že kakor hoče, ne delajmo si skrbi zaradi tega. Zgodi naj se volja božja. Mi tej volji sledimo, pa bo dobro za nas.

Lansko leto so nas gospod župnik za novo leto precej trdo prijel. Uvideli pa so, da s tem pri nas ni dosti ne odpravijo, ker smo precej trdovratni grešniki. Zato so nas letos začeli »krtati« z lepo besedo. Radovedni smo, ali bodo tako pri nas kaj opravili. Morali bomo res pokazati malo več dobre volje.

S prižnice smo slišali sledečo statistiko preteklega leta: v naši župniji je bilo rojenih 46, zakonskih 30, nezakonskih 16. Smrti je bilo 24, porok 20 in tri civilne.

PLIBERK

V preteklem letu je bilo pri nas 85 rojstev. Od teh je 52 zakonskih, 6 iz civilnega zakona in 27 nezakonskih otrok. Zelo značilno je, da je od novorojenih otrok 51 dečkov in le 34 deklic. Tako narava sama spet poravnava veliko razliko v številu med moškim in ženskim spolom, ki je nastala med vojno zaradi velikega števila padlih mož in fantov.

Umrlo jih je v preteklem letu v pliberški fari 48. Pod 14. letom jih je umrlo 14, odraslih je umrlo 15 in nad 60 let starih je umrlo 19. Prirastek je torej precejšen — 37 ljudi. Za ta prirastek se moramo na žalost zahvaliti bolj dekletom kot zakonskim materam. Brez nezakonskih otrok bi namreč bilo število rojstev in smrti skoraj enako. — Poročenih je bilo 35 parov.

Za božične praznike so otroci priradili božično v Pliberku, Nonči vasi in Dobu. Smrt je letos zelo huda in njena žetev je do sedaj obilna. Izbrala si je že veliko žrtev. V prvih sedmih dneh letošnjega leta smo jih pokopali že sedem. Misel na smrt in hude ter resne čase pa »preganjamo« z veseljami in plesnimi prireditvami, ki jih ne manjka nikjer. Prav vsako nedeljo imamo priliko nabrusiti si pete. Taki, ki imajo izgovor vedno pri rokah, pravijo, da naj bi to bile »prosvetne in kulturne prireditve« in ples vzgojno delo. Res obžalovanja vredno! Večina pa ne vidi v teh prireditvah nič takega, kar bi prineslo kaj dobrega, pametnega in koristnega.

Skrajna zanikrnost šolskih oblasti je, da ne nastavijo tako dolgo nobenega učitelja

na šmarješko šolo. Zdaj, ko bi imeli otroci najbolj čas hoditi v šolo, pa ni pouka. Ni čudno, da si potem drzne pisati neki koroški tednik, da je koroško narečje temeljno drugačno od slovenskega jezika. Kje naj se pa otroci uče pravilno govoriti in pisati materinski jezik, če jim sploh v šolo ni treba hoditi. V teh »vzpodbudnih« ukrepih šole vidimo, da so šolske oblasti očividno namenoma zainteresirane, da se otroci okrog brez pouka podijo, namesto da bi se učili. Ti otroci se nam zdijo glede pouka tako, kakor smo slišali pred leti o ruskih otrocih, ki so bili brez doma in vzgoje ter so se potepali ter kradli okrog ter se država tudi ni hotela pobrigati zanje, samo da je dobila naraščaj, kakršnega si je želela. Tem otrokom so rekli »brezprizorni« ali po naše povedano: brezdomci. Glede pouka so naši otroci podobni tem.

Na novega leta smo v Nonči vasi pokopali šmonovo Mojco, na vigilijo Treh kraljev pa smo pokopali Jamnikovega očeta. Jamnik je padel v klet in se ubil. Na praznik Treh kraljev pa smo pokopali Mežnarjevega očeta iz Doba. Dočakal je visoko starost 88 let. Zelo velika udeležba pri po-

grebu je pokazala, kako je bil priljubljen in spoštovan ter koliko prijateljev je imel. Mož, kakor je bil on, potrebuje naš čas. Naj mu bo večni Sodnik bogat plačnik, vsem preostalim pa naše iskreno sožalje.

CELOVEC

Predno je vlada uredila denar, je določila cene in zaslužek. Vprašanje je, ali se dajo cene z vladnimi ukazi držati in ali se dajo plače z uradnimi določbami trajno obdržati. Bati se je, da bodo nove uredbe toliko vredne, kot so bile dosedanje, ki so poleg uradnih cen ustvarile takoj črno borzo.

Zanimiv je pregled novih plač, ki kažejo sledečo sliko:

Duhovnik, ki je že nastavljen deset let, dobiva mesečno 280 šil. Na Dunaju iščejo dva zdravnika za sodnijsko bolnišnico. Ponužajo jima 500 šil. plače. Pomožna pevka v solnograškem gledališču dobiva 510 šil. plače, torej 10 šil. več kakor zdravnik. Kuharica dobiva 280 šil. in hrano. Lastnik treh vrtljakov (Ringelspiel) pa je zaslužil lansko leto 240.000 šil. Plače so določene takole:

	1947	1937
pomožni delavci	460	120
občinski delavci	490	180

Pisma z dežele

Tokrat naj nekaj napišemo o naših godrnjalcih. Vsem ljudem še Bog ne more ustreči, pravi star pregovor in je res tako. Ne samo pri nas, ampak tudi drugod. Včasih je to opravičeno, včasih pa tudi ne.

Za časa zamenjave denarja smo namreč godrnjali, ker smo morali plačati za formular za zamenjavo 3 šil. namesto 1 šil., kakor je bilo to izrecno napisano na formularjih. Nihče pa ni pomislil, da je bilo popolnoma v sorazmerju zamenjave 1:3.

Godrnjali smo tudi zadnjič, ko je bil objavljen »Aufruf«, na podlagi katerega je bilo nakazano otrokom do treh let, torej dojenčkom, četrt kisa, nekaj čebule, citrone in prav toliko masti kot ostalim otrokom do dvanajstega leta starosti. Spraševali smo se in ugibali o tem, kaj bi našim neboljnim dojenčkom bolj prišlo: ali s kisom ali s citrino okisano čebulo, da bi se ne kisali preveč. Pravijo tudi, da pogrešajo naši dojenčki le še malo popra in paprike, potem pa bo kaloričen predpis dosežen. Godrnjajo tudi, ker dobe proizvajalci nakazila za razne oblačilne predmete, čevlje itd., dasi imajo sami dosti ovac, volne, prašičev in usnja in imajo poleg tega še možnost legalnim potom priti do ilegalnih nakazil za mast, žganje in druge dobrine.

Godrnjanje nekaterih neutolažljivih gre celo na prehrano šolskih otrok v šolah. Godrnjajo, ker dobijo otroci, bivajoči pet minut od šole in otroci, ki pridejo v šolo siti zabeljenih žgancev in mleka, s kosom predvojnega kruha s slanino ali klobaso, isto količino hrane kakor otroci, oddaljeni od šole dve uri ali še več in so odpravljene.

stari hlapec, je spet ugibal in pogledoval Podrobarja, ki je sedel pri sosedni mizi in se prisiljeno smejal. Vedel je, da je Cena vzel na piko njega.

Podlipnik je poklical Miha, krčmarja Smrčarja, mu potihem nekaj povedal in naročil še en dvojni bokal. Smrčar je stopil mimogrede h godcem, jim pošepetal in pokimal Podlipniku. Cena je vstal izza mize, šel k Bovčanom, jim vrgel srebrn goldinar in povedal gostom: »Ta raj je moj in moje mize.«

»Le katero bo prosil. Podlipnik za ples?« so ugibali po hiši.

Cena pa ni prav nič premišljal. Prijel je Primožovo Rozalko za roko: »Midva, Rozalka, bova rajala.« Rozalka je bila v zadregi, pa ni utegnila pokazati zadrege. Cena jo je že vrtel, da se je komaj še dotikala tal.

Za njima so plesali Marko in Ančka, Mežkov Joža in Režka in Tomaž z Mico.

»Drom pom pom pom.« Podlipnik je zadnjič udaril s škornjico ob tla, Mica zaviskala, da so si ženske zatisnile ušesa. Plesa je bilo konec in posedli so nazaj okrog mize.

Cena je nalil in prijel kozarec: »Marko! Ta ples sem ukazal tebi na čast. Zato sem ga, ker so mi pomlad vsi branili, naj te ne jemljem za ovčarja. Pa si mi jarce porredil in sebi si jih šest pripasal, čeprav so ti nalašč nagajali. Bog te živi!«

In so domalega vsi pili na Markovo zdravje. Kdor pa ni, se je potajil.

»Kaj pa, če bi bil ovčar imel nesrečo in bi ti bili padli jarci na njegov roš? A?« se je oglašil Podrobar.

»Eee, ne bi ga pestil,« je bahal Podlipnik. »Saj nismo vsi tako stisnjeni, kakor

ni za v šolo s komaj osladkano črno kavo in kosom otrobovega kruha. Ne razumejo, ker naši proizvajalci (producenti) godrnjajo in tarnajo zato, ker da ne morejo shajati s tisto količino sladkorja, s katero shajajo in morajo shajati naši potrošniki (konzumenti), ki nimajo ne krav, ne mleka, ne čebela, ne strdi, pa jedo zjutraj in zvečer »osladkano« črno kavo, dočim oni godrnjači oziroma »jamrovci« jedo lahko neosladkano mleko.

Na živilskih nakaznicah 34. periode stoji natisnoko: 60% Deiner Ration sind ein Geschenk der Amerika — Hilfe für Österreich. Das Geld, das Du zahlst, bleibt im Lande itd. O tem se je mnogo razpravljalo in ugibalo menda prav povsod, ker so hoteli nekateri dalekovidneži dokazati, da prihaja ta blagodat za naše trebuhe iz čisto druge dežele. Šele, ko je posegel v debato najvišji za to pristojen forum, ki je številčno dokazal natisnoko trditev, se je polegel prepri med javnostjo.

Ali nismo često nezadovoljni kakor otroci, ki hočejo imeti vse, kar vidijo in jim je všeč? Če nam ne gre po »žnorce«, smo sitni in godrnjamo. Sicer pa kdo nam more braniti zakonito dopuščeno godrnjanje. Ne bi mogli reči, da vlada pri nas demokracija, kjer godrnjanje naleti vsaj na razumevanje, če že ne na upoštevanje. O tem smo prepričani malodane vsi godrnjači, kakor o tem, da je tarnanje o slabih časih danes najbolj razširjeno, razpaseno in udomačeno tam, kjer je največje blagostanje. O tem smo si menda mi godrnjači in »selbstversorgarji« povsem edini in enakopravni. Zato: Živeli večni godrnjači!

je naš srenjski župan. Kaj pa se meni pozna tucat jarcev!«

Pastirji so pohvalno pritrjevali Podlipniku.

Podrobar pa je še vedno ugovarjal: »S takimi dogovori bo ovčarje razvadel, da ne bo nikoli nikomur dovolj plače.«

Tedaj so pastirji zrastle in tiščali v Podrobarja.

Podlipnik je naročil pastirjem vina. Vsi so pili in nazdravljali Cenu in Marku in Ančki, le tretjinec Tevž je obsedel pri Podrobarju. Stiskala sta glavi in pila iz poliča.

Godci so utihnili. Podrobar je vstal, stopil k Podlipnikovi mizi in bolj kričal kakor govoril: »Cena! Šest jarcev, praviš, da je pripasel letos tvoj ovčar. Meni se pa zdi, da ti bo izplel še eno ovčico, ki ni bila v planini.« Pokazal je Marka in Ančko. »Potlej boš videl hudiča!«

Vsi so se bali, da se bo Podlipnik spozabil, in vsi okrog njegove mize so bili pripravljeni, da ga zadržijo. Cena pa se je široko nasmejal: »Kaj si mar mislil, da bom Ančko dal k vam, da bi bila soká lačna?«

»Kdaj sem te prosil zanj?« se je raztogotil Podrobar.

»Prav zdaj. Vsi smo slišali.«

»Hahaha,« so pritrjevali Podlipniku.

»Ni res,« se je oglašil Rotijin Tevž.

»Podvihani palec, tiho,« ga je zavrnila Mica: »Če ne, te nesem pod kap, kakor sem te na Jezercih.«

»Ti bodi tiho, baba!« je rojil Podrobar. »Če ni res, pa ni res.«

Spet ga je podražil Cena: »Ali pa bi ti rad oddal Marjanco Primoževemu Marku.

klepar pri gradb. uradu	620	250
mojster v predilnici	570	300
konstrukter	900	600
inženir	1.000	600
ravnatelj v tovarni	2.000	1.200
tipkarica	410	90
knjigovodja	900	400
prokurist	1.300	500
nakupovalec	1.800	600
bančni ravnatelj	3.000	1.800
urednik	2.000	800
akademski slikar	800	300
advokat na deželi	2.000	1.000
ravnatelj v modnem podjetju	20.000	10.000
risarka za modni list	3.000	2.000
zobozdravnik	5.000	?
pomožni zdravnik na kliniki	580	400
zdravnik-primarij	3.000	3.000
magister	1.200	700
župan v manjšem mestu	1.200	800

Ko bodo ljudje čez sto let razmotrivali te številke, bodo sodili, da smo živeli v bogati državi, ali pa da so gospodarili otroci. Plače je lahko zvišati, drugače pa je pri znižanju, ker vsi godrnjajo.

Ker smo ravno pri denarju, naj omenimo še nove kovance. Namesto starega, po nižnjega šilinga smo dobili »svetle tolarje«. Ker pa so precej lahki, je sklepati, da kovina ni kaj dragocena. Pa temu bi se še privadili. Mošnja ni tako težka in žep se tako hitro ne strga. Sedaj pa je nekdo zasledil, da je denar z vragom v zvezi. List »Furche« piše o novih kovancih tole:

V Lienzu na Tirolskem je živel slikar Egger. Slovel je po svojih krepkih kmečkih figurah, ki jih je znal pričarati na platno. Med njegovimi slikami so tri, ki predstavljajo vraga, sejočega ljuško med pšenico. Gotovo je vsakemu bralcu pozna na prilika, kako je »oče sejal dobro seme, ko so pa ljudje spali, je nekdo natrosil ljuške med dobro seme.« Ko je pšenica rastle, je zrastle tudi plevel. Ko so šli hlapci mimo polja, so strmeli: kajti polje je bilo ob setvi čisto, seme tudi, odkod torej plevel? Hlapci so šli povedat gospodarju, ki je postal žalosten in rekel: To so storili hudobni ljudje.

List pravi, da je sejalec na novih kovancih Eggerjeva podoba. Če pogledamo podoba na novem šilingu, vidimo tole: podoba je naga. Tako si kmeta ne moremo predstavljati. Vrag je pa duh in obleke ne potrebuje. Dalje ta sejalec ni sejalec. Ko sejalec seje, meče zrnje predse, ta pa zrnja ne seje, ampak ga trosi. Na kovancu se natančno vidijo drobci plevela, ki padajo na tla za sejalečevim hrbtom. Poleg tega ima sejalec na kovancu šop las, ki stoji vragu kvšku kakor rog. Tisti, ki je delal podoba za denar, najbrže Eggerjeve slike ni razumel in tako je prišel vrag na naš nov denar. Človeku nehote prihaja na misel tisti narodni pregovor: Kdor se z vragom druži...

Zakaj pa je nisi pripeljal na ples, da bi razsodili, ali spadata skupaj? Ne smeš biti tako stisnjen, če si srenjski župan.«

»Rajši vidim, da gre s cigani,« se je togotil Podrobar, »kakor da bi vzela garjevega ovčarja.«

Sedaj sta se Marko in Ančka nasmejala, da sta se razločila od vseh drugih.

Tomaž je vstal in preko mize spregovoril: »Tak garjev ovčar je Marko, da bi se Marjanca pol leta sladko držala, če bi jo poljubila. Krajcataljon!«

Med smehom je dregnila Mica Ančko: »Ančka, ali res?«

Zardela je Ančka in odgovorila: »Ne vem.«

Mica pa je sedaj prav dobro vedela, kako je z Markom in Ančko.

Podlipnik pa se je naslonil na zid, požvenkljal s tolarji v žepu in pomežiknil: »Kaj bi se prerekali, ko je že vse dogovorjeno. Ančka bo vzela Marka, Cenek pa Manico. Kadar pa jaz umrjem, bo naša mama vzela konjarja Tomaža, ki je vseh fantov vreden, če pa Anco preživim, ima pa že midva z Bajtnikovo Mico besedo.« In je odgovoril in ni odgovoril; vse obenem.

Razneslo bi kmalu hišo, tako so se krotali. Podrobar pa je odhajal, se med vrati obrnil in požugal Podlipniku: »Ti bo že še prišla za grinte, bahač, bahavi!«

Pa je malokdo slišal Podrobarja, ker so večidel vsi gledali Tomaža, ki je namerjal Podlipniku in se narejal hudega: »Mica je moja. Jaz Mice ne dam. Z bičem ti bom hlače izprašil. Cena, če te urajmam pod njenim oknom.« (Dalje prihodnjač.)

vse leto samotarji, so zopet stopali med fante.

Rodinci so nabijali, da so bili zvonovi kar vroči. Pod Muhovčevimi lipami pa so pokali na kamne postavljeni možnarji, da je odmevalo od gora in da so okna žvenketala in se je tresla zmrzla zemlja.

Mračilo se je. Utihnili so možnarji, obmolknili zvonovi. Otroci so že davno pojedli strdenje, ki so ga jim prinesli z Rodin, dekleta in žene so se že nagledale židanih rut, ki so jim jih za semenj kupili fantje in možje, in Podlipnikova Ančka je tudi spravila v skrinjo prečudno lepo veliko srce iz malega kruhka, katerega ji je dal Marko za spomin.

Pa smenja še ni bilo konec.

Pri Smrčarju so se oglasili Bovčani s škantom, basom in klarinetom in zavrteli so se pari, da se je hiša tresla in da so sveče utripale.

Pri mizi v kotu so sedeli: Podlipnik in Ančka, Marko in Rozalka, Miha in Franca, konjar Tomaž in Bajtnikova Mica, Mežkov Joža in Frčejeva Reza, stari Joža, Jok in Vrbanek. Velik lesen krožnik narezanih klobas in danke je ukazal Cena sebi in svoji družbi na mizo in hleb pogache in dvojni bokal vina. Dobro so se smeli.

Bovčani pa so godli:

»Drom póm na bás,
pa en jérbas klobás,
pa vina en bokál,
da se bo déklič smejál.«

Dekletom se je ljubilo iti plesat, pa Podlipnik ni pustil: »Najejte se prej in napijete, da se bo imelo kaj potresti.« V levem kotu ustnice mu je igral nasmeš in Joža,

RADIO CELOVLEC

PRIBOD TURKOV NA SLOVENSKO ZEMLJO

V enem izmed prejšnjih člankov smo videli, kako se je mesto Trst pod pritiskom Benečanov moralo odreči svoji občinski avtonomiji.

A komaj je bila tržaška zadeva urejena ter preprečen odpad Trsta od Avstrije in se je cesar odpravil l. 1468 na romanje v Rim, je prišlo do novih zmešnjav na štajerskem. Štajersko plemstvo se je leta 1469 združilo pod vodstvom Andreja Baumkircherja, ki se je čutil prikrajšanega v zahtevah, ki jih je imel do cesarja. Njegove čete, pomnožene s češkimi najemniki, so zavzele vrsto mest in trgov, med njimi Maribor, Slovensko Bistrico in Konjice. Cesar je postavil proti Baumkircherju močno vojsko, ki pa je doživela pod poveljstvom cesarskega najemniškega vodje, Čeha Jana Holuba, pred Fürstentfeldom poraz. Prva pogajanja z Baumkircherjem niso uspela, šele s posredovanjem zastopnikov notranjeavstrijskih stanov, ki so se zbrali l. 1470 najprej v Sent Vidu, nato v Velikovcu na Koroškem, je prišlo do pomirjenja in pogodbe z Baumkircherjem. Zaradi vesti pa, da sruje ta proti njemu nove naklepe, je velel cesar l. 1471 Baumkircherja usmrtiti.

Baumkircherjeva vojna je našim in vzhodnoalpskim deželam prinesla silno težke čase. Najemniki obeh strank so si svoje, večkrat prikrajšano plačilo jemali kar sami s pustošenjem in plenjenjem. Ukrepi stanov, ki so se sestajali iz treh dežel, Štajerske, Koroške in Kranjske, na skupnih zborih in sejah, so prav malo zalegli. Na Zgornjem štajerskem so se v samopomoči začeli zbirati že kmetje sami. Cesar pa se ni zganil, razpisoval je kar naprej izredne davke, zasegal cerkveno in svetno imetje, si izposojeval denar, ki ga pa ni vračal. Ves srd prebivalstva se je obračal proti lenemu in grabežljivemu cesarju Frideriku. Javni letaki so ostro prijemali cesarja: »Zbudi se iz spanja! Tvoji veliki mogočnosti podjarmljeni in podložni, gosposkega in navadnega stanu v knežiji Kranjski in Metliki, te kličemo...« in dalje: »Rubiš kmete za njihov denar, ki je znoj in kri njihova, njihovih žena in otrok, njihovo trdo delo in hrana. Kajpak praviš, zato sem najel najemnike. Molči s takim zvinitim tarnanjem, kajti najemniki so zveste deželane oropali življenja in premoženja. Ali misliš, da ljudje ničesar ne razumejo? Kako moreš zahtevati cerkveno imetje kot svoje in obteževati uboge meščane, ki so jim že dvajset let zaprta vsa trgovska pota, z davki? Kako se upaš jemati krvavi znoj ubogih delavcev, vdov in sirot, ko je vendar tvoja dolžnost, obvarovati jih pred nadlogo? Zahtevaš dohodke prelatov in plemstva za obrambo dežele. Ali ne veš, da ima tisti, ki je imel pred sto leti še tri goldinarje dohodkov, danes le še en goldinar? S tretjino svojih starih dohodkov se morejo komaj preživljati.« In izhod iz te finančne stiske, ki so ga priporočili skupemu cesarju: »Loti se zakladov svojih prednikov, bogve, kako so bili pridobljeni.«

Vsem tem nadlogam in težavam, ki nam jih proticesarski letak s tako živimi besedami popisuje, so se pridružile še nove, ki so predvsem slovenski zemlji prizadejale obilo gorja. Ni še padla Baumkircherjeva glava, ko so se pojavili na slovenskih tleh Turki v do takrat še nevidenih množicah.

Turki, sprva zavezniki, nato osvajalci onemoglega bizantinskega cesarstva, so se sredi 14. stol. za stalno zasidrali na Helespontu (ob Črnem morju) in nato za Murata I. (1359—1389) prenesli težišče svoje politike na evropska tla. Že l. 1361 je postal Odrin prestolnica sultanov. Zmaga Turkov na Kosovem polju l. 1389 je zadala smrten udarec srednjeveški srbski državi, prav tako kot zavzetje Tirnova leta 1393 bolgarski. Preko še preostalih napol od volje turškega sultana odvisnih kneževin na Balkanu, se je Turkom odpirala lahka pot do ogrskih, hrvatskih in slovenskih mej. Ogrska pod vodstvom kralja Sigmunda se je sicer trudila, da bi odvrnila nevarnost, ki je pretila krščanskemu svetu, a s slabim uspehom. Leta 1396 je doživel kralj Sigmund s svojo vojsko težak poraz pri Nikopolju. Slovenci so se v četah celjskih grofov, ki so stale v ogrski službi, takrat nemara prvič spoprijeli s Turki. V zvezi s tedanjimi političnimi razmerami v Bosni so se turške čete prvokrat bežno pojavile na slovenskih tleh v letih 1408 in 1411 okoli Metlike in Črnomlja. Nekaj let nato — zopet so bile vzrok politične prilike v Bosni — so Turki l. 1415 skupaj z Bosanci pod vod-

govori po časopisu

stvom vojvode Hrvoja udarili na Ogrsko. Od glavne turške sile so se tedaj oddelile manjše čete in udrle preko Bele Krajine in Dolenjske prav da vrat ljubljanskega mesta, čigar obzidje so takrat popravili in razširili. Ob teh prvih navalih na slovenska tla so Turki prav tako hitro zopet izginili, kakor so prišli. Napravili so pa že dovolj strahu. Že se posvetujejo oglejski patriarh in furlanski parlament, Celjani in Habsburžani, o obrambnih ukrepih; med drugim je govor tudi o zažiganju kresov in drugih svarilnih znakov ob pretečem navalu ter o shranjevanju imetja in živil v utrjenih krajih.

Mnogo pomembnejši po obsegu in posledicah so bili turški navali v drugi polovici 15. stol. Prizadeta ni bila več samo Kranjska, marveč tudi že sosednje dežele, in sicer tem občutnejše, ker so pravkar prestajale dobo dolgotrajnega vojevanja in gospodarske depresije (propadanja).

ZA NEDELJSKO POPOLDNE

Besede pomenijo:

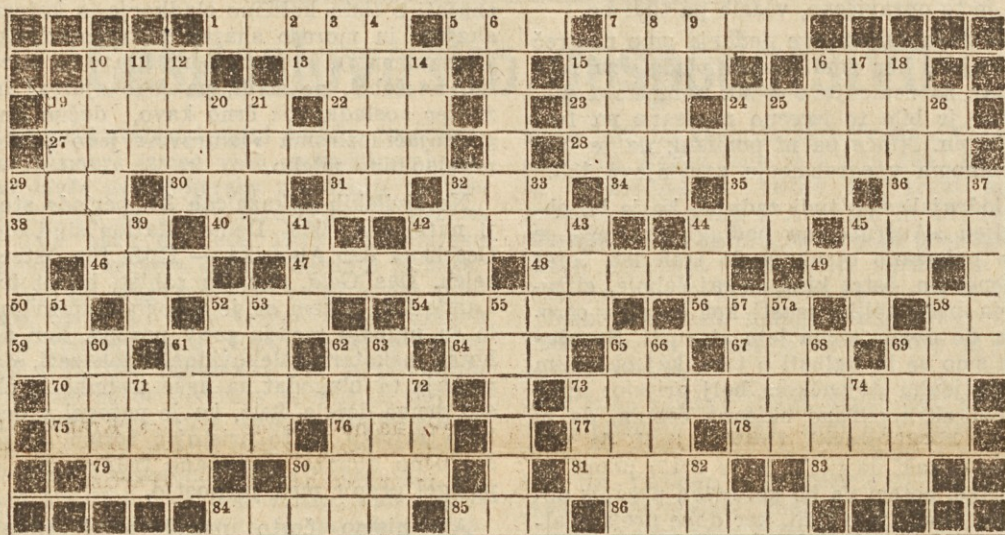
Vodoravno: 1 Listnato drevo (prvi dve črki br); 5 Kratice naslova »Ciril-Metodova družba«; 7 Sladkovodna riba (zadnji dve črki: ec); 10 Drugi izraz za gledajo, motre; 13 Denarna enota sosednje države; 15 Vrsta padavine; 16 Iglasto drevo; 19 Z obema rokama; 22 Izraz pri šahovski

Od l. 1469 do l. 1483 so pridrvili Turki skoraj leto za letom v slovenske dežele, ne z namenom, da bi si jih osvojili, marveč zato, da bi si naropali čim več ljudi in blaga. Izhodišče plenilnih pohodov je po večini Bosna in severna Srbija. Glavna vpadna vrata v Slovenijo pa so Bela Krajina, Posavje med Zagrebom in Krškim ter Podravje okoli Ormoža in Ptuja. V 16. stol. se je pridružila še pot iz Primorja na Notranjsko.

Propad srbske despotovine leta 1459 in konec kraljevine Bosne leta 1463 je Turkom odprl na široko pot preko Donave, Save in Une na ogrska, hrvatska in slovenska tla. Že šest let po smrti zadnjega bosanskega kralja so občutile slovenske pokrajine vso silo turškega navala. Sicer so ga pričakovale, ali nanj zdaleka niso bile dovolj pripravljene. Res je državna oblast ukazovala in pospeševala utrjevanje mest. V prvih letih velikih turških navalov je Friderik III. povzdignil trge Kočevje, Lož, Višnjo goro in Krško v mesta, hoteč s tem ustvariti nove obrambne postojanke proti Turkom. Cerkevna oblast po drugi strani je skušala z odpustki, raznimi pobožnostmi, pa tudi z nabiranjem križarjev in »turškega« davka pri-

ših cigar; 76 Moško krstno ime; 77 Divja mačka; 78 Premagani velikan iz sv. pisma; 79 Latinski pozdrav; 80 Zadnja beseda v molitvi; 81 Začimba; 83 Kratica za »tovariš«; 84 Prekoceanska denarna enota; 85 Kratice Organizacije združenih narodov; 86 Enota električnega toka.

Na v p i č n o : 2 Španski določni člen; 3

igri; 23 Osebni zaimek (množina); 24 Proročišče; 27 Vrh na Pohorju; 28 Sodoben izraz za vohunsko sabotažno organizacijo; 29 Hiter umik; 30 Velelnik glagola sejati; 31 Predlog, tudi označka za kemično prvo; 32 Del črpalke ali sesalke; 34 Osebni zaimek; 35 Strupena žuželka; 36 Latinski pozdrav; 38 Letopis; 40 Tanka stvar; 42 Drag kamen; 44 Prva ženska; 45 Nasprotje od mlad; 46 Nasprotje od dneva; 47 Rokodelec; 48 Neurejeno stanje; 49 Merilna časa; 50 Del kolesa; 52 Okrajšano moško ime; 54 Sladkovodna riba; 56 Konica; 58 Krajša beseda za učenje; 59 Svojljni zaimek; 61 Doba, obdobje; 62 Kratica za »preteklega leta« (anno passato); 64 Nočna ptica; 65 Nada; 67 Vrsta barvila, prevleke; 69 Sovražnica železa; 70 Praznik v letu; 73 Preroditev, prepore; 75 Znamka bolj-

Moško krstno ime; 4 Izraz za omejenega, smešnega človeka; 6 Strupena kača (črke, ki se ne prepletajo, so: o d r); 7 Oblika umetne pesmi; 8 Poučevati; 9 Pevska nota; 10 Nemiren, prestrašen; 11 Kratica besede »relativno«; 12 Površen opis; 14 Očka; 15 Veliko strelno orožje; 16 Nevestina oprema; 17 Sedež vida; 18 Žensko krstno ime; 19 Domača žival; 20 Slonov zob; 21 Okusna pijača (drugi sklon); 24 Spona, kovaški izdelek; 25 Jutranja padavina; 26 Ognjeniški izmeček; 29 Plemiški naslov; 32 Graščinski orožnik; 33 Droban, suh; 37 Žensko krstno ime; 39 Vrsta maščobe; 41 Število; 42 Tuja beseda za ples; 43 Francosko-nemška mejna reka; 44 Skrajšano moško krstno ime; 45 Jeza, mržnja; 51 Slovanski kralj; 52 Domače žensko krstno ime; 53 Planinski kozel; 55 Domača perutnina (črke, ki se ne

pomoči od svoje strani k odvrnitvi »dednega sovražnika krščanskega imena«.

Vsi ti in podobni protiturski ukrepi državnih, cerkvenih, deželnih in lokalnih oblastev pa niso mnogo pomagali. Prave obrambne organizacije ni bilo, nabiranje in postavljanje redne vojske je bilo neokretno in dolgotrajno; vsaka dežela, v tej pa zopet vsak stan je bil navezan sam nase. Država, ki ji je bil na čelu nezmožni Friderik III., se je pač na dolgo in široko posvetovala, obljubljala in svetovala, ali v dejanjih je storila le malo. Notranjeavstrijski deželni zbori in odbori so ukrepali, nalagali in zbirali vojsko proti Turkom, toda vse brez pravega uspeha. Komaj je bil Turek preko Kolpe in Gorjanec, že se je poglela protiturska vnema stanov in domače razprtije so se nadaljevale.

Silna naglica, s katero so se Turki pojavljali in odhajali, je oteževala uspešno obrambo. Straže na turški meji, pismena poročila, imenovana »turški glasi«, ki so jih brzi sli po določenih poteh in ob določenih postojankah prenašali odondod med Hrvate in Ogce ter od teh v slovenske dežele, ter kresovi in druga znamenja po gorah so oznanjevali pretečo nevarnost. Pred njo se je plemič zapiral v svoj utrjeni grad, meščan za svoje mestno obzidje. Korošci so si postavili ob svojih deželnih mejah pri Guštanju, Železni kapli in Ljubelju utrdbe, Benečani na Predilu in ob Soči.

Največ je trpel kmet, ki si je pa tudi v taborih ustvaril utrjena pribežališča za sebe, svoje ljudi in blago. Večina teh kmetijskih utrdb je nastala okoli cerkv, Nekatero so bile utrjene po vseh pravih taktičnih obrambnih umetnostih. Tabori in utrjene jame so kolikortoliko utegnili obvarovati ljudstvo pred Turki, kajti ti na splošno niso bili niti voljni niti pripravljeni za zamudna obleganja. Hiter plen in rop je bil glavni cilj njihovih številnih pohodov na slovensko ozemlje. Poudariti pa je treba, da so številke virov o ujetnikih, požganih mestih, cerkvah in vaseh, o množini umorjenih in zaplenjenega blaga, kakor tudi o številni moči Turkov večkrat pretirane.

Leta 1469 se pojavijo Turki v večjih množicah na slovenskih tleh. Iz Bele Krajine, kjer požgejo Metliko, se razkrope po deželi vse do Ljubljane, povsod ropajoč in požigajoč. Še preden se je zbrala krščanska vojska, so se Turki umaknili nazaj v Bosno, od koder so prišli. Še istega leta, nekaj mesecev kasneje, prihrumé Turki na Kras in v Furlanijo. Kot protiukrep je sledilo običajno sredstvo: dolgotrajna posvetovanja treh notranjeavstrijskih dežel ter državnega zbora in novi davki, ki pa so kajpak le pičlo pritekali. Kolikor se je nabralo denarja, je šel največ v žep Baumkircherjev in njegovih nenasitnih najemnikov.

prepletajo; so: r m a); 57 Stil v stavbarstvu, umetnosti; 57a Reka v Španiji; 58 Ulovljen, oropan svobode; 60 Živalska noga; 61 Irska država (uradno); 62 Prijeten duh; 63 Moško krstno ime; 65 Časovna enota (pomanjševalnica); 66 Leposlovni produkt, izliv duše; 68 Sosed nekdanjega Ilira; 69 Neke barve; 71 Kralj živali; 72 Francoska nikanica; 73 Tujka, ki pomeni »za, za nekaj ali nekoga«; 74 Oblika osebnega zaimka ženskega spola; 80 Stara oblika vprašalnice (začetnici imena in priimka slovenskega skladatelja Lajovica); 82 Začetnici imena in priimka pisatelja romana »Stalingrad«.

PRODAM

ali zamenjam

KLAVIR

(Konzert Flügel). Cena po dogovoru. Ponudbe na upravo lista pod 451.

Dotiskana je 4. številka
MLADEGA KOROTANA
Cena 50 grošev.

Postanite stalni naročnik. — Letna naročnina 5 šilingov.

RADIO-TEHNIK

in elektroinstalater kupi lokal s stanovanjem ali vzame v najem. V pošte pride le Koroška. Jezikovno znanje: srbohrvaščina, slovenščina in nemščina.

Ponudbe: STANKO MALLY elektro-radio-instalater, Gradenberg 69 p. Köflach.

MIZAR

vajen vsakega mizarskega dela išče primerne službe v kraju z dvojezičnim šolskim poukom.

Pogoj — stanovanje za štiri osebe. Ponudbe na upravo lista pod 452.

KUPIM

kuharsko knjigo, staro ali novo, v slovenščini.

Ponudbe na upravo lista pod »Bodoča gospodinja« 450.

Majhna kmetija

brez gospodarja, blizu Vrbe ob jezeru (Velden), išče pridnega in dela vajenega kmečkega delavca za domača in poljska dela.

Ponudbe na upravo lista pod 454.

OPOZORILO

Knjige Družbe sv. Mohorja v Gorici so vse razprodane.

Uprava
KOROŠKE KRONIKE